

—
Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ судової практики Великої Палати Верховного Суду

Рішення, внесені до ЄДРСР за
період з 02.01.2019 по 01.02.2019

2019/1

Показчик термінів

ведення нотаріального діловодства, 17
визнання недійсним рішення загальних зборів, 33
визнання права постійного користування земельною ділянкою, 22
визнання укладеним договору оренди землі, 14
виконання вироку, 65, 66, 67
виконання укладеного арбітражного застереження, 4
відшкодування шкоди, 6, 8
встановлення факту втрати системи реєстру власників іменних цінних паперів, 61, 62
встановлення факту, що має юридичне значення, 61, 62, 65
договір про постачання електричної енергії, 15
доступ до матеріалів досудового розслідування, 39, 40
дотримання сторонами правил добросусідства, 61
звільнення з органів внутрішніх справ, 26
зобов'язання здійснити перерахунок за житлово-комунальні послуги, 48
медико-соціальні експертні комісії, 29
набуте особою без достатньої правової підстави майно за рахунок іншої особи, 55
оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця, 41
позовна давність, 42
поновлення на роботі, 12
потерпілий, 38
прийняття на публічну службу, 21, 22
прийняття на службу в органи місцевого самоврядування, 51, 52
принцип юридичної визначеності, 67, 68
припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників, 36
скасування декларації про готовність об'єкта до експлуатації, 10
скасування державного акта на право власності на земельну ділянку, 46
строк для застосування дисциплінарного стягнення, 20
стягнення боргу за договором позики, 53
стягнення виконавчого збору, 57, 58
стягнення заборгованості за спожитий природний газ, 62, 63
стягнення невиплаченої пенсії, 51
стягнення страхового відшкодування, 49, 50
території зелених насаджень загального користування, 47
укладення договору сервітутного (обмеженого) використання земельної ділянки, 25
управління комунальним майном територіальної громади міста, 32
цінні папери, 30, 31

Велика Палата Верховного Суду уточнила правовий висновок Верховного Суду України щодо визнання угоди такою, що не може бути виконаною

Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку спрощеного провадження з повідомленням учасників справи касаційну скаргу Приватного підприємства «Проспер» на рішення Господарського суду Житомирської області від 28 березня 2017 року та постанову Рівненського апеляційного господарського суду від 11 липня 2017 року у справі Господарського суду Житомирської області за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «TENACHEM» до ПП «Проспер» про стягнення 39 918,04 євро, в тому числі законних процентів за товар, поставлений за укладеним між сторонами контрактом від 1 червня 2010 року № 01/06/2010.

За результатами розгляду справи Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Як установили суди попередніх інстанцій, позивач та відповідач під час укладення вищевказаного контракту погодили, що в разі недосягнення домовленостей усі спори підлягають вирішенню у Міжнародному комерційному арбітражному суді, рішення якого є остаточним та обов'язковим для обох сторін (пункт 9.2 контракту від 1 червня 2010 року № 01/06/2010). В англomовному варіанті цього ж пункту компетентним органом вирішення спорів за цим контрактом визначено Arbitration Court of International Commerce and Industry. Таким чином, сторони уклали арбітражну угоду у вигляді арбітражного застереження щодо розгляду будь-яких спорів, які виникатимуть з контракту або у зв'язку з ним, за процедурою міжнародного комерційного арбітражу.

Разом з тим суди попередніх інстанцій у цій справі правильно зазначили про неможливість виконання укладеного арбітражного застереження. Очевидним є намір сторін арбітражної угоди передати визначену в ній категорію спорів на вирішення до міжнародного комерційного арбітражу. Проте назва арбітражної установи, яка міститься у контракті, а також відсутність у ньому інформації про місце проведення арбітражу, не дає можливості визначити до якого саме арбітражу має звертатися сторона. Таким чином, неможливість виконання арбітражної угоди викликана істотною помилкою у назві арбітражу, до якого передається спір.

У статті 5 Закону України 24 лютого 1994 року N 4002-XII «Про міжнародний комерційний арбітраж» встановлено, що ніяке судове втручання не повинно мати місце, крім як у випадках, коли воно передбачене у цьому Законі. Тому питання про неможливість виконання арбітражної угоди вирішується судом виключно у випадках, передбачених статтею 8 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» та статтею II Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень (Нью-Йорк, 10 червня 1958 року).

Нью-Йоркська конвенція 1958 року передбачає, що кожна договірна держава визнає арбітражну угоду, за якою сторони зобов'язуються передавати до арбітражу всі або будь-які суперечки, які виникають або можуть виникнути між ними у зв'язку з якими-небудь конкретними договірними або іншими правовідносинами, об'єкт яких може бути предметом арбітражного розгляду. Зазначений обов'язок визнання арбітражної угоди вимагає від суду також тлумачити будь-які неточності в тексті арбітражної угоди та

розглядати сумніви щодо її дійсності, чинності та виконуваності на користь її дійсності, чинності та виконуваності (принцип імунітету та автономії арбітражної угоди).

У пункті 113 Керівництва Секретаріату ЮНСІТРАЛ по Нью-Йоркській конвенції 1958 року зазначається, що відносно арбітражної угоди судами визнавалося, що вона не може бути виконана, якщо арбітражна угода мала «патологічний характер», головним чином у таких випадках: і) якщо положення арбітражної угоди були складені нечітко і не містили достатньо вказівок, які б дозволили перейти до арбітражного розгляду, та ii) якщо в арбітражній угоді призначалася арбітражна установа, яка не існує. Але суди також можуть застосовувати підхід, спрямований на сприяння арбітражного розгляду, тобто тлумачити нечіткі чи непослідовні формулювання арбітражних угод таким чином, щоб підтримати ці угоди. Переважне право повинно віддаватися наміру сторін врегулювати спір в арбітражному порядку.

Таким чином, суд має тлумачити незначні помилки та неточності в назві арбітражних установ, що передбачені в арбітражній угоді, на користь міжнародного комерційного арбітражу. Але вирішення питання про виконуваність чи невиконуваність арбітражної угоди у зв'язку з наявністю помилок у найменуванні арбітражної установи є дискрецією суду, який ухвалює рішення з урахуванням усіх обставин справи.

Ураховуючи наведене, Велика Палата Верховного Суду відхиляє посилання відповідача на те, що арбітражна угода не була визнана недійсною та невиконуваною на момент звернення позивача до суду. Адже суд, до якого подано позов у питанні, що є предметом арбітражної угоди, саме при розгляді клопотання про припинення провадження у справі і направлення сторін до арбітражу повинен вирішити питання дійсності, чинності та виконуваності арбітражної угоди.

Верховний Суд України у постанові від 18 жовтня 2017 року у справі № 910/8318/16, посилаючись на частину другу статті 124 Конституції України, статті 7, 8 Закону України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», частину третю статті 1, частину другу статті 12 Господарського процесуального кодексу України в редакціях, чинних на час розгляду справи, частину першу статті 16 Цивільного кодексу України, дійшов висновку про те, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, які виникають у державі; ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом; кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. У постанові Верховного Суду України зроблено такі висновки:

- третейська угода про передання спору на розгляд третейського суду не є відмовою від права на звернення до суду, а одним зі способів реалізації права на захист своїх прав. У зв'язку з викладеним у сторін існує виключно правова можливість, а не обов'язок звертатися до третейського суду. При цьому обмеження права звернення до господарського суду не допускається;

- відсутність взаємної згоди саме сторін спору на його вирішення комерційним судом (арбітражем), оформленої відповідним арбітражним застереженням, незалежно від попередньої домовленості про це, унеможливорює розгляд спору таким судом;

- у разі відсутності такого застереження господарський суд зобов'язаний припинити провадження у справі лише за наявності волі обох сторін про розгляд конкретного спору арбітражем, що оформлюється відповідним зверненням до суду.

Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від правового висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 18 жовтня 2017 року у справі № 910/8318/16, шляхом його уточнення (доповнення) такими висновками:

- у разі наявності арбітражної угоди між сторонами спору та поданого стороною відповідно до вимог ГПК України клопотання про припинення провадження господарський суд може продовжити розгляд справи за умови встановлення в передбаченому законом порядку недійсності, втрати чинності або неможливості виконання вказаної угоди не пізніше початку розгляду справи по суті;

- господарський суд має тлумачити будь-які неточності в тексті арбітражної угоди та розглядати сумніви щодо її дійсності, чинності та виконаності на користь її дійсності, чинності та виконаності, забезпечуючи принцип автономності арбітражної угоди;

- суд може визнати угоду такою, що не може бути виконана, внаслідок істотної помилки сторін у назві арбітражу, до якого передається спір (відсилання до неіснуючої арбітражної установи), за умови відсутності в арбітражній угоді вказівки на місце проведення арбітражу чи будь-яких інших положень, які б дозволяли встановити дійсні наміри сторін щодо обрання певної арбітражної установи чи регламенту, за яким має здійснюватись арбітражний розгляд. У разі невизначеності арбітражної установи сторона арбітражної угоди не має обов'язку перед зверненням до компетентного державного суду звертатися до однієї чи декількох арбітражних установ для того, щоб вони вирішили питання щодо своєї компетенції стосовно цього спору.

З урахуванням викладеного Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для припинення провадження у справі, оскільки спір у цій справі правильно вирішено господарськими судами.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78977571>.

Відступ від правового висновку Верховного Суду України щодо юрисдикції спору за позовом страховика потерпілого

12 вересня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Приватного акціонерного товариства «Страхова компанія «Юнівес» на ухвалу Апеляційного суду Рівненської області від 30 серпня 2017 року у цивільній справі за позовом Приватного акціонерного товариства «Страхова компанія «Юнівес» до Особи 3 та ПрАТ «Страхова група «ТАС» про відшкодування шкоди.

Суд першої інстанції встановив, що майнову відповідальність за шкоду, завдану Особі 3, має нести страховик – ПрАТ «Страхова група «ТАС», оскільки цивільно-правова відповідальність Особи 3 була застрахована у ПрАТ «Страхова група «ТАС», зокрема, за

договором добровільного страхування транспортних ризиків, згідно з яким за програмою страхування «Автоцивілка Плюс» страхова сума становить 50 000 грн.

У суді першої інстанції в заяві про залучення співвідповідача позивач пред'явив вимогу щодо солідарного стягнення заборгованості з обох відповідачів – страхувальника та його страховика – за правилами цивільного судочинства.

Суд першої інстанції розглянув позов за правилами цивільного судочинства, задовольнивши вимогу до ПрАТ «Страхова група «ТАС» та відмовивши у задоволенні вимоги до Особи З.

Натомість, суд апеляційної інстанції керувався сформульованим Верховним Судом України у постанові від 24 лютого 2016 року у справі № 6-1009цс15 висновком і вважав, що оскільки розгляд справ між юридичними особами віднесений до компетенції господарського суду, ця справа в частині вимог позивача до ПрАТ «Страхова Група «ТАС» не може розглядатися за правилами цивільного судочинства, а тому провадження в цій частині підлягає закриттю.

За результатами розгляду Велика Палата Верховного Суду прийняла постанову, в якій відступила від сформульованого Верховним Судом України у постанові від 24 лютого 2016 року у справі № 6-1009цс15 висновку щодо юрисдикції спору (за позовом страховика потерпілого до фізичної особи, цивільно-правова відповідальність якої застрахована, а також до страховика цієї особи), яким керувався суд апеляційної інстанції в ухвалі від 30 серпня 2017 року.

У висновках щодо застосування норм права Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають, зокрема, з цивільних правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства (частина перша статті 19 Цивільного процесуального кодексу України у редакції, чинній з 15 грудня 2017 року). Позивачем і відповідачем можуть бути фізичні і юридичні особи, а також держава (частина друга статті 48 ЦПК України у вказаній редакції). Близькі за змістом приписи закріплені у частині першій статті 15 і частині другій статті 30 ЦПК України у редакції, чинній до 15 грудня 2017 року.

Господарські суди розглядають, зокрема, справи у спорах між суб'єктами господарювання (пункт 15 частини першої статті 20 Господарського процесуального кодексу України у редакції, чинній з 15 грудня 2017 року). Юридичні особи та фізичні особи – підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів у справах, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, а також для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням (частина друга статті 4 ГПК України у зазначеній редакції). Сторонами в судовому процесі – позивачами і відповідачами – можуть бути особи, зазначені у статті 4 цього кодексу (частина перша статті 45 ГПК України у вказаній редакції). Близькі за змістом приписи закріплені у частині першій статті 1, частині першій статті 12, частинах другій і третій статті 21 ГПК України у редакції, чинній до 15 грудня 2017 року.

Якщо страховик потерпілого, якому він виплатив страхове відшкодування, звертається з позовом до страховика особи, винної у настанні страхового випадку, про стягнення з нього суми виплаченого потерпілому страхового відшкодування у межах передбаченого укладеним з винною особою договором ліміту відповідальності страховика за завдану майну шкоду, такий спір має розглядатися за правилами господарського судочинства.

Якщо страховик потерпілого, якому він виплатив страхове відшкодування, звертається з позовом про стягнення з особи, винної у настанні страхового випадку, суми виплаченого потерпілому страхового відшкодування понад передбачений договором, укладеним з винною особою, ліміт відповідальності страховика за завдану майну шкоду, такий спір має розглядатися за правилами цивільного чи господарського судочинства залежно від суб'єктного складу сторін.

Якщо страховик потерпілого, якому він виплатив страхове відшкодування, звертається з позовом одночасно про стягнення зі страховика особи, винної у настанні страхового випадку, суми виплаченого потерпілому страхового відшкодування у межах передбаченого договором, укладеним з цією особою, ліміту відповідальності страховика за завдану майну шкоду, а також про стягнення з винної особи суми виплаченого потерпілому страхового відшкодування понад ліміт відповідальності її страховика за завдану майну шкоду, такий спір має розглядатися за правилами цивільного чи господарського судочинства залежно від суб'єктного складу сторін.

Розглядаючи позовні вимоги, заявлені до винної у настанні страхового випадку фізичної особи, про стягнення з неї такої суми виплаченого потерпілому його страховиком страхового відшкодування, яка перевищує обов'язковий ліміт відповідальності страховика особи, винної у настанні страхового випадку, суд з'ясовує у цієї особи, чи має вона укладений договір добровільного страхування цивільно-правової відповідальності на суму, що перевищує ліміт відповідальності її страховика за договором обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності. У разі встановлення факту наявності такого договору суд згідно з вимогами статей 51 і 53 ЦПК України у редакції, чинній з 15 грудня 2017 року, залучає страховика за договором добровільного страхування цивільно-правової відповідальності, укладеним з особою, винною у настанні страхового випадку, співвідповідачем або третьою особою, яка не заявляє самостійні вимоги на предмет спору, на стороні відповідача та вирішує спір за правилами того судочинства, в якому було розпочате провадження.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 12 вересня 2018 року у справі № 569/96/17 (провадження № 14-386цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78977572>.

Оскарження вчинення (невчинення) судом (суддею) у відповідній справі процесуальних дій і ухвалених у ній рішень не може відбуватися шляхом ініціювання нового судового процесу проти суду (судді)

21 листопада 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом Особи 3 до Печерського районного суду м. Києва про визнання дій/бездіяльності протиправними та відшкодування шкоди за касаційною скаргою позивача на ухвалу Деснянського районного суду м. Києва від 13 березня 2017 року й ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 15 травня 2017 року.

За результатами розгляду справи Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

У касаційній скарзі позивач вказує на постановлення ухвали Деснянського районного суду м. Києва від 13 березня 2017 року неповноважним судом, оскільки повторно той самий суддя не має права брати участь при новому розгляді справи після скасування 16 лютого 2017 року судом апеляційної інстанції ухвали Деснянського районного суду м. Києва від 23 грудня 2016 року, постановленої тим самим суддею, що й постановив ухвалу Деснянського районного суду м. Києва від 13 березня 2017 року (обидві – про відмову у відкритті провадження).

Позивач у додаткових поясненнях до касаційної скарги вказав, що оскаржував не рішення відповідача у конкретній справі, а дії апарату відповідного суду, зокрема і бездіяльність голови суду як керівника відповідача, який мав контролювати діяльність цього апарату.

Згідно з приписами Закону України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» та Цивільного процесуального кодексу України у редакціях, чинних на час розгляду справи № 757/2216/15-ц, дотримання вимог процесуального закону (частина перша статті 8, частини перша та друга статті 22, стаття 23 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), надсилання ухвал про відмову у відкритті провадження (частина шоста статті 122 ЦПК України), дотримання вимог про недопустимість повторної участі судді в розгляді справи (стаття 21 ЦПК України), відкладення розгляду справи за наявності для цього підстав (стаття 169 ЦПК України), дотримання строків розгляду справи (стаття 157 ЦПК України), своєчасне виготовлення та надсилання судового рішення (стаття 222 ЦПК України) – були обов'язками суду під час здійснення правосуддя у конкретній справі.

Отже, позовна вимога про оскарження дій/бездіяльності посадових осіб відповідача стосується вчинення (невчинення) судом передбачених процесуальним законом дій.

Закони України не передбачають можливість розгляду у суді позовних вимог про визнання незаконними дій/бездіяльності іншого суду після отримання останнім позовної заяви та визначення складу суду для її розгляду, оскільки такі дії/бездіяльність є пов'язаними з розглядом судової справи навіть після його завершення.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що вирішення у суді спору за такою позовною вимогою буде втручанням у здійснення правосуддя іншим судом.

Щодо цивільної відповідальності, до якої позивач має намір притягнути Печерський районний суд м. Києва, Консультативна рада європейських суддів вважає, що, беручи до

уваги принцип незалежності суду: і) засобом захисту від судових помилок (стосовно питань юрисдикції, суті справи або процедури розгляду) повинна бути належна система апеляційного оскарження рішень (як з дозволу суду, так і без дозволу); ii) будь-яка компенсація за інші недоліки в процесі здійснення правосуддя (у тому числі, наприклад, порушення строків розгляду справи) може вимагатися тільки від держави; iii) недоцільним є притягнення судді до будь-якої особистої відповідальності за здійснення ним уповноважених професійних обов'язків, навіть шляхом відшкодування збитків державі, крім випадків навмисного порушення (пункт 76 Висновку № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів).

Крім того, якщо держава повинна була виплатити компенсацію стороні через помилку у відправленні правосуддя, саме у держави, а не у сторони справи має бути право притягнути суддю до цивільної відповідальності шляхом подання судового позову (пункт 37 Висновку № 18 (2015) Консультативної ради європейських суддів).

Велика Палата Верховного Суду вважає, що такий підхід однаково застосовний як особисто до суддів, так і до судів, в яких вони здійснюють правосуддя.

Отже, вчинення (невчинення) суддею (судом) процесуальних дій під час розгляду конкретної справи, а також ухвалені у ній рішення можуть бути оскаржені до суду вищої інстанції у порядку, передбаченому процесуальним законом для тієї справи, під час розгляду якої вони відповідно були вчинені (мали бути вчинені) чи ухвалені.

Усі процесуальні порушення, що їх допустили суди після отримання позовної заяви та визначення складу суду для її розгляду, можуть бути усунуті лише у межах відповідної судової справи, в якій такі порушення були допущені.

Оскарження вчинення (невчинення) судом (суддею) у відповідній справі процесуальних дій і ухвалених у ній рішень не може відбуватися шляхом ініціювання нового судового процесу проти суду (судді).

Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що приписи «заява не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства» (пункт 1 частини другої статті 122 ЦПК України у редакції, чинній на час вирішення питання про відкриття провадження; пункт 1 частини першої статті 186 ЦПК України у редакції, чинній з 15 грудня 2017 року), «заяву не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства» (пункт 1 частини першої статті 109 Кодексу адміністративного судочинства України у редакції, чинній на час вирішення питання про відкриття провадження), «позов не належить розглядати за правилами адміністративного судочинства» (пункт 1 частини першої статті 170 КАС України у редакції, чинній з 15 грудня 2017 року) стосуються як позовів, які не можуть розглядатися за правилами цивільного чи адміністративного судочинства, відповідно, так і тих позовів, які взагалі не можуть розглядатися судами.

З огляду на наведені вище аргументи Велика Палата Верховного Суду вважає, що позовна вимога про визнання незаконними дій/бездіяльності посадових осіб відповідача не може розглядатися за правилами будь-якого судочинства. А тому висновки судів першої й апеляційної інстанцій про можливість розгляду цього спору за правилами адміністративного судочинства є помилковими.

Оскільки Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про те, що позовні вимоги про визнання незаконними пов'язаних з розглядом судової справи

дій/бездіяльності суду (судді чи посадових осіб суду) не можуть розглядатися за правилами будь-якого судочинства, вимоги про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними діями чи бездіяльністю суду, можуть бути предметом розгляду у випадках, передбачених статтею 1176 Цивільного кодексу України.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 21 листопада 2018 року у справі № 757/43355/16-ц (провадження № 14-399ц18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78977475>.

Якщо фізична особа оспорує правомірність набуття іншою особою речового права, яке було зареєстроване на підставі декларації про готовність об'єкта до експлуатації, спір про скасування реєстрації такої декларації, скасування свідоцтва про право власності, а також рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень є приватноправовим і має розглядатися за правилами цивільного судочинства

21 листопада 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом Особи 3 до Департаменту Державної архітектурно-будівельної інспекції у Вінницькій області, Департаменту адміністративних послуг Вінницької міської ради, треті особи, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору: Особа 4 (скаржник), Особа 5, про скасування декларації про готовність об'єкта до експлуатації, свідоцтва про право власності на нерухоме майно та рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень за касаційною скаргою Особи 6 на рішення Апеляційного суду Вінницької області від 13 жовтня 2017 року.

Предметом позову є скасування декларації, свідоцтва та рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень. Тобто, спірні правовідносини виникли щодо правомірності набуття фізичною особою – скаржником права власності на новостворений об'єкт нерухомості, що знаходиться на земельній ділянці, сусідній із ділянкою позивача.

Частина друга статті 16 Цивільного кодексу України передбачає серед способів захисту цивільних прав та інтересів, зокрема, визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. А також вказує, що суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом чи судом у визначених законом випадках.

Суд визнає незаконним та скасовує правовий акт індивідуальної дії, виданий органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування, якщо він суперечить актам цивільного законодавства і порушує цивільні права або інтереси (частина перша статті 21 ЦК України).

Якщо порушення своїх прав особа обґрунтовує наслідками, спричиненими рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень, які ця особа вважає неправомірними та такими, що призвели до виникнення, зміни чи припинення цивільних правовідносин, які мають майновий характер або пов'язані з реалізацією майнових або особистих немайнових інтересів, то визнання незаконними (протиправними) таких

рішень, дій чи бездіяльності та скасування відповідних актів є способом захисту цивільних прав й інтересів.

Отже, не є публічно-правовим спір суб'єкта приватного права – фізичної чи юридичної особи – щодо управлінських дій суб'єкта владних повноважень, які були спрямовані на виникнення, зміну або припинення цивільних прав третьої особи. Такий спір є спором про цивільне право, незважаючи на те, що у спорі бере участь суб'єкт публічного права, а спірні правовідносини врегульовані нормами цивільного й адміністративного права.

У цій справі на підставі декларації, яка, на думку позивача, зареєстрована внаслідок протиправної бездіяльності Департаменту ДАБІ у Вінницькій області, у скаржника виникло речове право, правомірність набуття якого оспорує позивач. А тому цей спір стосується приватноправових відносин і не може розглядатися за правилами адміністративного судочинства.

З огляду на вказане Велика Палата Верховного Суду вважає необґрунтованими доводи касаційної скарги про наявність в адміністративного суду юрисдикції щодо розгляду цього спору. Такий спір має вирішуватися за правилами цивільного судочинства.

Близьких за змістом висновків Велика Палата Верховного Суду дійшла у постановках від 15 травня 2018 року у справі № 815/7121/14 та від 23 травня 2018 року у справі № 802/233/16-а.

Крім того, Велика Палата Верховного Суду бере до уваги те, що в ухвалі Вінницького апеляційного адміністративного суду від 22 листопада 2016 року у справі № 802/233/16-а вже було вирішене питання про відсутність юрисдикції адміністративного суду щодо розгляду цього спору. Вказаний суд теж дійшов висновку, що позовні вимоги мають розглядатися за правилами цивільного судочинства.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 21 листопада 2018 року у справі № 127/93/17-ц (провадження № 14-392цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78977510>.

Спір щодо звільнення члена виконавчого органу товариства підлягає розгляду в порядку господарського судочинства

28 листопада 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Особи 3 на рішення Апеляційного суду Рівненської області від 22 червня 2017 року в цивільній справі за позовом Особи 3 до Товариства з обмеженою відповідальністю «ЮТ-АГРО ЗЕРНО» про поновлення на роботі, стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу та моральної шкоди.

У січні 2017 року Особа 3 звернувся до суду з позовом до ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО» про поновлення на роботі, стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу та моральної шкоди.

Рішенням Здолбунівського районного суду Рівненської області від 24 листопада 2016 року Особа 3 поновлений на роботі, на його користь стягнуто заробітну плату та кошти на відшкодування моральної шкоди.

Наказом від 30 грудня 2016 року № 22 його поновлено на посаді генерального директора, виплачено середній заробіток за час вимушеного прогулу.

Цього ж дня наказом № 23 позивача звільнено із займаної посади з 30 грудня 2016 року згідно із частиною третьою статті 99 Цивільного кодексу України. Підставою для звільнення стало рішення загальних зборів учасників ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО» від 30 грудня 2016 року № 7.

Позивач своє звільнення вважав незаконним, будь-яких правових підстав для цього не було.

Рішенням Здолбунівського районного суду Рівненської області від 1 березня 2017 року позовні вимоги Особи 3 задоволено, поновлено його на посаді генерального директора ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО».

Рішення суду мотивовано тим, що наказ директора ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО» від 30 грудня 2016 року № 23 про звільнення Особи 3 з посади генерального директора є незаконним, оскільки підстави для припинення трудового договору визначені статтею 36 КЗпП України, а частина третя статті 99 ЦК України не підлягає застосуванню до трудових правовідносин.

Рішенням Апеляційного суду Рівненської області від 22 червня 2017 року апеляційну скаргу ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО» задоволено. Рішення Здолбунівського районного суду Рівненської області від 1 березня 2017 року скасовано та ухвалено нове рішення про відмову в задоволенні позовних вимог.

Рішення суду мотивовано тим, що звільнення позивача відбулось відповідно до частини третьої статті 99 ЦК України та будь-яких трудових прав позивача при цьому не порушено. Суд зазначив, що між сторонами фактично існує корпоративний спір, проте суд першої інстанції не мав права давати будь-яку оцінку правомірності рішення загальних зборів учасників ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО», яке оформлене протоколом від 30 грудня 2016 року № 7, оскільки вимоги з цього приводу позивачем не заявлялися.

У касаційній скарзі, поданій Особою 3 у липні 2017 року, зазначено, що позивач перебував з ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО» у трудових відносинах, які оформлені трудовим договором, а тому цей спір підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства. Вважає, що відносини між сторонами не є корпоративними. Крім того, апеляційний суд повинен був закрити провадження у справі, якщо вважав цей спір корпоративним, а не ухвалювати рішення про відмову в задоволенні позовних вимог з таких підстав.

За результатами розгляду касаційної скарги Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила наступне.

Суди встановили, що згідно з протоколом установчих зборів засновників ТОВ «Ім. Шевченка» від 22 липня 2013 року Особу 3 було обрано генеральним директором цього товариства.

Рішенням загальних зборів ТОВ «Ім. Шевченка» від 27 червня 2016 року було змінено назву вказаного товариства на ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО».

Згідно з протоколом загальних зборів учасників ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО» від 30 грудня 2016 року № 7 було прийнято рішення про звільнення Особи 3 з посади генерального директора ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО» з 30 грудня 2016 року.

Судом встановлено, що на сьогоднішній день рішення загальних зборів учасників ТОВ «ЮТ-АГРО ЗЕРНО» від 30 грудня 2016 року № 7 є чинним, в установленому законом порядку воно не оскаржено.

Відповідно до частини третьої статті 99 ЦК України повноваження члена виконавчого органу можуть бути в будь-який час припинені або він може бути тимчасово відсторонений від виконання своїх повноважень.

До виключної компетенції загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю належить створення та відкликання виконавчого органу товариства (частина четверта статті 145 ЦК України).

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 12 січня 2010 року № 1-2/2010 у справі про офіційне тлумачення частини третьої статті 99 ЦК України роз'яснив, що реалізація учасниками акціонерного товариства корпоративних прав на участь у його управлінні шляхом прийняття компетентним органом рішень про обрання (призначення), усунення, відсторонення, відкликання членів виконавчого органу цього товариства стосується також наділення або позбавлення їх повноважень на управління товариством. Такі рішення уповноваженого на це органу мають розглядатися не в межах трудових, а корпоративних правовідносин, що виникають між товариством і особами, яким довірено повноваження з управління ним.

Зміст положень частини третьої статті 99 та частини четвертої статті 145 ЦК України треба розуміти як право компетентного (уповноваженого) органу товариства відкликати члена виконавчого органу від виконання обов'язків, які він йому визначив.

Оскільки підставою поданого позову Особа 3 вказує недотримання вимог законодавства та установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів товариства, що є порушенням прав учасника на управління товариством, а не трудових прав керівника товариства, то спір в цій частині за своєю правовою природою та правовими наслідками, як правильно зазначив апеляційний суд, належить до корпоративних спорів і підлягає вирішенню господарськими судами.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 28 листопада 2018 року у справі № 562/304/17 (провадження № 14-471цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78977586>.

Прийняття уповноваженим органом місцевого самоврядування рішення про передачу в користування (оренду) земельної ділянки, яка перебуває у комунальній власності, є необхідною умовою для передачі такої земельної ділянки в оренду

4 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула у відкритому судовому засіданні справу № 32/563 Господарського суду міста Києва за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий дім «Рибалка» до Київської міської ради, Головного управління земельних ресурсів виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), за участю третіх осіб, які не заявляють

самостійних вимог на предмет спору: на стороні позивача – ТОВ «Скай Тур», на стороні відповідачів – Державного агентства земельних ресурсів України (реорганізованого в Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру), про визнання укладеним договору оренди землі за касаційними скаргами заступника прокурора міста Києва та Київської міської ради на постанову Київського апеляційного господарського суду від 8 лютого 2018 року і рішення Господарського суду міста Києва від 24 грудня 2008 року.

Господарський суд міста Києва рішенням від 24 грудня 2008 року позов задовольнив. Визнав право ТОВ «ТД «Рибалка» на оренду спірної земельної ділянки, вирішив вважати відповідний договір оренди укладеним між Київрадою і позивачем у запропонованій ТОВ «ТД «Рибалка» редакції та зобов'язав зареєструвати цей договір у встановленому законом порядку.

Київський апеляційний господарський суд постановою від 21 листопада 2011 року рішення Господарського суду міста Києва від 24 грудня 2008 року скасував і прийняв нове рішення, яким відмовив у задоволенні позовних вимог.

Вищий господарський суд України постановою від 1 лютого 2017 року постанову Київського апеляційного господарського суду від 21 листопада 2011 року скасував і направив справу на новий апеляційний розгляд до Київського апеляційного господарського суду.

Київський апеляційний господарський суд постановою від 8 лютого 2018 року рішення Господарського суду міста Києва від 24 грудня 2008 року залишив без змін.

Мотивуючи постанову, суд апеляційної інстанції, погоджуючись із висновком суду першої інстанції, зазначив, що відповідач безпідставно ухиляється від укладення договору користування (оренди) спірною земельною ділянкою, оскільки він надав дозвіл на розробку та погодив проект землеустрою щодо її відведення позивачу, який є власником розташованого на цій земельній ділянці нерухомого майна, та вчинив усі необхідні дії з оформлення зазначеного права користування (оренди).

Велика Палата Верховного Суду зазначила, що право власності та право постійного користування на земельну ділянку виникає після одержання її власником або користувачем документа, що посвідчує право власності чи право постійного користування земельною ділянкою, та його державної реєстрації. Право на оренду земельної ділянки виникає після укладення договору оренди і його державної реєстрації. Приступати до використання земельної ділянки до встановлення її меж у натурі (на місцевості), одержання документа, що посвідчує право на неї, та державної реєстрації забороняється (стаття 125 ЗК України в редакції, чинній на час набуття позивачем права власності на об'єкти нерухомого майна, розташовані на спірній земельній ділянці).

Разом з тим згідно з частиною другою статті 16 Закону України від 6 жовтня 1998 року № 161-XIV «Про оренду землі» укладення договору оренди земельної ділянки із земель державної або комунальної власності здійснюється на підставі рішення відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування – орендодавця, прийнятого у порядку, передбаченому ЗК України, або за результатами аукціону.

З наведеного вбачається, що передача земельної ділянки в оренду здійснюється на підставі рішення органу місцевого самоврядування шляхом укладення відповідного договору оренди. Тобто прийняття уповноваженим органом місцевого самоврядування рішення про передачу в користування (оренду) земельної ділянки, яка перебуває у комунальній власності, є необхідною умовою для передачі такої земельної ділянки в оренду.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 4 грудня 2018 року у справі № 32/563 (провадження № 12-172гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78977414>.

Спир між споживачем та постачальником електроенергії, які є юридичними особами, підлягає розгляду в порядку господарського судочинства

5 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула у порядку письмового провадження справу за позовом Особи 3, Товариства з обмеженою відповідальністю «Арслан» до Публічного акціонерного товариства «Київобленерго» про скасування акта та рішення комісії, за касаційною скаргою Особи 3 на ухвалу апеляційного суду Київської області від 29 травня 2017 року.

За результатами розгляду справи Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Суди встановили, що Особа 3 є одним із засновників ТОВ «Арслан».

8 вересня 2008 року ТОВ «Арслан» уклало із ПАТ «Київобленерго» договір про постачання електричної енергії.

7 квітня 2017 року працівники ПАТ «Київобленерго» склали акт про порушення правил користування електроенергією, в якому вказали на самовільне підключення ТОВ «Арслан» електроустановок та заміну приладів обліку струму.

Пред'являючи позов, Особа 3 та ТОВ «Арслан» посилались на те, що акт про порушення правил користування електричною енергією складено у період заміни приладів обліку електричної енергії, яку проводив відповідач, та на те, що цей акт складено з порушенням ПКЕЕ.

Закриваючи провадження у справі, апеляційний суд послався на те, що спір виник між двома юридичними особами з приводу виконання укладеного між ними договору про постачання електричної енергії, який по своїй суті є господарсько-правовим, тому ця справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

За змістом частини першої статті 15 Цивільного процесуального України (в редакції, чинній на час вирішення спору судом першої інстанції) суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових відносин; інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства.

Відповідно до статей 41, 12 Господарського процесуального України (в редакції, чинній на час вирішення спору судом першої інстанції) господарські суди вирішують господарські спори у порядку позовного провадження, коли склад учасників спору

відповідає приписам статті 1 ГПК України, а правовідносини, з яких виник спір, мають господарський характер.

Відповідно до частин першої статті 1 ГПК України (в редакції, чинній на час вирішення спору судом першої інстанції) право звертатися до господарського суду мають підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності.

У цій справі встановлено, що спір виник між споживачем та постачальником електроенергії, які відповідно до договору від 8 вересня 2008 року є юридичними особами: ТОВ «Арслан» та ПАТ «Київобленерго», акт про порушення правил користування електричною енергією складено щодо ТОВ «Арслан» як споживача.

Отже, суб'єктний склад та характер правовідносин дає підстави віднести спір до господарсько-правового. Він не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 5 грудня 2018 року у справі № 362/1823/17-ц (провадження № 14-541цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78977374>.

Спір про оскарження наказу про притягнення до дисциплінарної відповідальності завідувача державною нотаріальною конторою підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства

5 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула у порядку письмового провадження справу за позовом Особи 3 до Головного територіального управління юстиції в Одеській області про визнання незаконним наказу та його скасування, за касаційною скаргою Особи 3 на ухвалу Малиновського районного суду м. Одеси від 26 січня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Одеської області від 27 березня 2017 року.

Обґрунтовуючи позов, Особа 3 зазначала, що вона з 1993 року працює державним нотаріусом та з 25 березня 2009 року обіймає посаду завідувача Четвертої одеської державної нотаріальної контори. Наказом Головного територіального управління юстиції в Одеській області від 17 жовтня 2016 року вона як завідувач Четвертої одеської державної нотаріальної контори була притягнута до дисциплінарної відповідальності за неналежне виконання своїх службових обов'язків та їй оголошено догану.

В оспорюваному наказі вказано, що згідно з п. 3.1 розділу III Правил ведення нотаріального діловодства, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 року № 3253/5, зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2010 року, відповідальними за організацію загального і нотаріального діловодства у конторі, архіві є завідувачі, і вона, обіймаючи цю посаду, не дотрималася цих Правил. Позивач вважала такий наказ незаконним та просила його скасувати.

Ухвалою Малиновського районного суду м. Одеси від 26 січня 2017 року, залишеною без змін ухвалою Апеляційного суду Одеської області від 27 березня 2017 року, відмовлено у відкритті провадження у цій справі з підстав, передбачених пунктом 1 частини другої статті 122 Цивільного процесуального кодексу України, у редакції, чинній

на час постановлення вказаних ухвал, оскільки справа не підлягає розгляду у порядку цивільного судочинства.

Відмовляючи у відкритті провадження, суди виходили із того, що Головне територіальне управління юстиції в Одеській області є суб'єктом владних повноважень, тому спір є публічно-правовим і, відповідно, повинен розглядатися за правилами Кодексу адміністративного судочинства України.

Касаційна скарга мотивована тим, що суди попередніх інстанцій, відмовляючи у відкритті провадження у справі, дійшли помилкового висновку про те, що справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, оскільки підстави позову випливають із спірних правовідносин, що мають цивільно-правовий характер і не пов'язані безпосередньо із здійсненням владних управлінських повноважень.

За результатами розгляду касаційної скарги Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Контроль за організацією нотаріату, перевірка організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства здійснюються Міністерством юстиції України, Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі.

Вирішуючи спір, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли висновку про те, що спір виник за зверненням до суб'єкта владних повноважень із приводу реалізації наданих йому законом функцій та у випадку, який установлений законом, а тому підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства.

Велика Палата Верховного Суду погоджується з таким висновком судів, разом із цим вважає за необхідне спростувати доводи касаційної скарги Особи 3 стосовно того, що її діяльність не відноситься до публічної служби.

Проходження публічної служби – це процес діяльності особи на посадах, які вона обіймає, починаючи від моменту призначення на відповідну посаду та завершуючи припиненням публічної служби, із сукупністю всіх обставин і фактів, які супроводжують таку діяльність. Оскільки така професійна діяльність нерозривно пов'язана з отриманням оплати (винагороди) за роботу, яку особа виконує на відповідній посаді, то правовідносини, пов'язані з нарахуваннями, виплатами, утриманнями, компенсаціями, перерахунками заробітної плати, компенсацій, грошової допомоги під час виконання такою особою своїх посадових обов'язків, є одним з елементів проходження публічної служби, а під час звільнення з публічної служби – одним з елементів припинення такої служби.

Відповідно до статті 17 Закону України від 2 вересня 1993 року № 3425-XII «Про нотаріат» державні нотаріальні контори створюються і ліквідуються Міністерством юстиції України. Державна нотаріальна контора є юридичною особою, яка створюється та реєструється у встановленому законом порядку. Очолює державну нотаріальну контору завідувачий, який призначається із числа осіб, які мають свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Призначення на посаду державного нотаріуса і завідуючого державною нотаріальною конторою та звільнення з посади провадиться

Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та Севастополі.

У абзаці четвертому п. 2.4 Правил ведення нотаріального діловодства зазначено, що нотаріальне діловодство включає: складання, оформлення, реєстрацію, облік і виконання конторою, архівом, приватним нотаріусом документів по витребовуванню і наданню відомостей і (або) документів, необхідних для вчинення нотаріальної дії, у тому числі передбачених міжнародними договорами, у зв'язку з наданням правової допомоги.

Відповідно до п. 3.1 зазначених Правил відповідальними за організацію загального і нотаріального діловодства та архіву у конторі, архіві є завідувачі. Завідувач контори, архіву призначає особу, відповідальну за ведення нотаріального діловодства, про що видається відповідний наказ. В односкладовій конторі відповідальним за організацію діловодства та архіву є завідувач державної нотаріальної контори. Державні нотаріуси багатоскладової контори, архіву є відповідальними за додержання порядку ведення, користування та зберігання реєстрів, книг обліку, журналів, у яких реєструються нотаріальні документи та документи, на підставі яких вчинені нотаріальні дії, а також за нотаріальні документи, що знаходяться у їх провадженні.

Ураховуючи те, що посада завідувача є адміністративною посадою у державній нотаріальній конторі, що надає послуги, у тому числі й послуги державного реєстратора, ця посада прирівнюється до публічної служби. Крім того, до дисциплінарної відповідальності Особу 3 притягнуто як завідувача державної нотаріальної контори і саме за неналежну організацію загального і нотаріального діловодства у цій конторі.

Таким чином, позов про оскарження наказу про притягнення до дисциплінарної відповідальності завідувача державної нотаріальної контори не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Отже, характер спірних правовідносин свідчить про наявність спору, який повинен розглядатися в порядку адміністративного судочинства.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 5 грудня 2018 року у справі № 521/1204/17 (провадження № 14-545цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78977373>.

Строки притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності визначаються відповідно до Закону України «Про державну службу», а не відповідно до положень трудового законодавства

11 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула у відкритому судовому засіданні касаційну скаргу Особи 5 на постанову Київського окружного адміністративного суду від 27 червня 2017 року та ухвалу Київського апеляційного адміністративного суду від 6 листопада 2017 року у справі № 810/1224/17 (К/9901/17539/18) за позовом Особи 5 до Державної судової адміністрації України про визнання протиправним і скасування наказу.

За результатами позапланового аудиту відповідності та фінансового аудиту окремих питань в ТУ ДСА в Київській області, які відповідною службовою запискою начальника відділу аудиту ДСА від 22 серпня 2016 року того ж дня були доведені до

відома Голови ДСА, останній своїм рішенням від 22 вересня 2016 року ініціював дисциплінарне провадження стосовно начальника ТУ ДСА в Київській області Особи 5. На підставі відповідного висновку дисциплінарної комісії від 15 лютого 2017 року та пояснень позивача 20 березня 2017 року ДСА видала наказ № 2/07 «Про оголошення догани Особі 5».

Не погодившись із виданням оскаржуваного наказу, позивач звернувся до суду з цим позовом, вважаючи, що при прийнятті оскаржуваного наказу відповідач порушив строк для застосування дисциплінарного стягнення, визначений частиною п'ятою статті 74 Закону України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII «Про державну службу», а також у супереч вимогам частини четвертої цієї статті застосував дисциплінарне стягнення під час його відсутності на службі у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю.

Адміністративні суди першої та апеляційної інстанцій у задоволенні позову відмовили.

Справа була передана на розгляд Великої Палати Верховного Суду на тій підставі, що при вивченні судової практики в цій категорії справ було виявлено неоднакове застосування норм права щодо строків притягнення до дисциплінарної відповідальності, а саме статті 148 Кодексу законів про працю України та статті 74 Закону України «Про державну службу», якими передбачено різні строки притягнення до дисциплінарної відповідальності. Крім цього, КЗпП України та згаданий Закон не містять визначення поняття «триваюче правопорушення».

Надаючи правову оцінку правильності застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального права, зокрема щодо обчислення строку притягнення до дисциплінарної відповідальності, тлумачення поняття «триваюче правопорушення» й застосування частини четвертої статті 74 Закону України «Про державну службу», Велика Палата Верховного Суду зазначила таке.

Зазначений Закон є спеціальним законом з питань вступу, проходження та припинення державної служби, що включає в себе й питання дисциплінарної відповідальності державних службовців.

З аналізу його положень убачається, що дисциплінарне стягнення на державного службовця може накладатися не пізніше шести місяців з дня виявлення дисциплінарного проступку, не враховуючи час тимчасової непрацездатності державного службовця чи перебування його у відпустці, але не пізніше одного року після його вчинення.

Водночас статтею 148 КЗпП України передбачено, що дисциплінарне стягнення застосовується власником або уповноваженим ним органом безпосередньо за виявленням проступку, але не пізніше одного місяця з дня його виявлення, не рахуючи часу звільнення працівника від роботи у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю або перебування його у відпустці. Дисциплінарне стягнення не може бути накладене пізніше шести місяців з дня вчинення проступку.

Розділом VIII «Дисциплінарна та матеріальна відповідальність державних службовців» Закону України «Про державну службу» визначено, серед іншого, поняття дисциплінарної відповідальності державного службовця, підстави для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності, види дисциплінарних стягнень та умови їх застосування, процедуру притягнення державного службовця до

дисциплінарної відповідальності, які суттєво відрізняються від видів дисциплінарних стягнень, порядку та строків їх застосування, визначених статтями 147–152 КЗпП України.

При цьому згідно із частиною третьою статті 5 Закону України «Про державну службу» дія норм законодавства про працю поширюється на державних службовців у частині відносин, не врегульованих цим Законом.

Ураховуючи викладене, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про те, що при притягненні державного службовця до дисциплінарної відповідальності слід застосовувати строки, визначені частиною третьою статті 65 та частиною п'ятою статті 74 Закону України «Про державну службу», а не строки для застосування дисциплінарного стягнення, передбачені статтею 148 КЗпП України.

За таких обставин висновки судів першої та апеляційної інстанцій про застосування до спірних праводносин положень частини третьої статті 65 та частини п'ятої статті 74 Закону України «Про державну службу» є правильними.

Водночас суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку щодо початку перебігу строку для притягнення позивача до дисциплінарної відповідальності. Велика Палата вказала на те, що саме 22 серпня 2016 року (день подання службової записки та її отримання) є днем, коли Голова ДСА як керівник державної служби дізнався або мав дізнатися про вчинення дисциплінарного проступку Особою 5, а тому початок перебігу строку для притягнення позивача до дисциплінарної відповідальності слід обчислювати саме з цього дня, а не з 22 вересня 2016 року (дати ініціювання головою ДСА дисциплінарного провадження щодо Особи 5), як помилково визначили суди попередніх інстанцій.

У чинному законодавстві України не визначено поняття «триваюче правопорушення».

Разом з тим за загальноприйнятим у теорії права визначенням триваючим вважають правопорушення, яке починається з будь-якої протиправної дії чи бездіяльності, коли винна особа не виконує конкретний покладений на неї обов'язок або виконує його неповністю чи неналежним чином, а потім така бездіяльність триває протягом певного проміжку часу до моменту виконання установлених обов'язків або виявлення правопорушення.

У справі, що розглядається, учинені позивачем порушення (неналежне виконання обов'язків) фактично є триваючим правопорушенням, оскільки неналежне виконання обов'язків Особою 5 тривало протягом 2015–2016 років та припинилося з моменту їх виявлення органом аудиту ДСА.

З огляду на це Велика Палата Верховного Суду вважає правильними висновки судів попередніх інстанцій стосовно того, що ДСА не пропустила річний строк притягнення до відповідальності Особи 5, оскільки порушення, викладені у звіті про проведення аудиту та підтверджені дисциплінарною комісією ДСА в ході дисциплінарного провадження, мають триваючий характер.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 11 грудня 2018 року у справі № 810/1224/17 (К/9901/17539/18) (провадження № 11-733ап18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79300690>.

Спiр, пов'язаний з питанням трудових вiдносин у перiод реалiзацiї виборчих прав у сферi публiчно-правових вiдносин, пiдлягає вирiшенню в порядку адмiнiстративного судочинства

12 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку письмового провадження адмiнiстративну справу за позовом Особи З до Центральної виборчої комiсії про стягнення середньомiсячного заробiтку, компенсацiї за днi невикористаних вiдпусток, компенсацiї втрати коштiв унаслідок iнфляцiї за заявою Особи З про перегляд ухвали Вищого адмiнiстративного суду України вiд 1 вересня 2016 року з пiдстав, передбачених статтею 237 Кодексу адмiнiстративного судочинства України (у редакцiї, чиннiй на час звернення iз заявою до суду).

З 27 листопада по 22 грудня 2009 року Особа З працював на посадi секретаря окружної виборчої комiсії територiального виборчого округу № 11, при звiльненнi з якої з ним не було проведено розрахунку в повнiй мiрi.

У зв'язку iз цим Особа З звернувся до суду з позовом, обґрунтовуючи вимоги тим, що ЦВК затримує проведення з ним повного розрахунку, тому вiн має право на вiдшкодування за затримку розрахунку при звiльненнi вiдповiдно до приписiв статтi 117 Кодексу законiв про працю України.

Апеляцiйнi суди першої та апеляцiйної iнстанцiй вiдмовили в задоволеннi адмiнiстративного позову. Вищий адмiнiстративний суд України ухвалою вiд 1 вересня 2016 року скасував вiдповiднi судовi рiшення, провадження у справi закрити на пiдставi пункту 1 частини першої статтi 157 КАС (у редакцiї, чиннiй на час прийняття судових рiшень).

Закриваючи провадження у справi Вищий адмiнiстративний суд України проаналiзував норми процесуального законодавства, зокрема КАС України та Цивiльного процесуального кодексу України, а також положення законiв України вiд 5 березня 1999 року № 474-XIV «Про вибори Президента України» та вiд 30 червня 2004 року № 1932-IV «Про Центральну виборчу комiсiю» i дійшов висновку, що оскiльки цей спiр не пов'язаний з питаннями прийняття на публiчну службу, її проходження та звiльнення з неї, а стосується трудових вiдносин, то не належить до категорiї спорiв, якi пiдлягають розгляду в порядку адмiнiстративного судочинства, адже робота у виборчiй комiсії загалом та на посадi її секретаря зокрема, не вважається проходженням особою публiчної служби.

Не погодившись iз наведеним висновком касацiйного суду, Велика Палата зазначила таке.

У пунктi 15 частини першої статтi 3 КАС України (у редакцiї, що діяла до 15 грудня 2017 року) було закрiплено, що публiчною службою є дiяльнiсть на державних полiтичних посадах, професiйна дiяльнiсть суддiв, прокурорiв, вiйськова служба, альтернативна (невiйськова) служба, дипломатична служба, iнша державна служба, служба в органах Автономної Республiки Крим, органах мiсцевого самоврядування.

Отже, до компетенцiї адмiнiстративних судiв належить вирiшення спорiв фiзичних чи юридичних осiб з органом державної влади, органом мiсцевого самоврядування, їхньою посадовою або службовою особою, предметом яких є перевiрка законностi

рішень, дій чи бездіяльності цих органів (осіб), прийнятих або вчинених ними при здійсненні владних управлінських функцій.

Таким чином, цей спір, який виник між сторонами, підлягає вирішенню в порядку адміністративного судочинства, оскільки пов'язаний з питанням трудових відносин у період реалізації виборчих прав у сфері публічно-правових відносин.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у справі № 802/3879/14-а (2а/0270/93/12) (провадження № 11-1035апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79250479>.

Право постійного користування земельною ділянкою зберігається за землекористувачем до його належного переоформлення, якщо це право набуто позивачем відповідно до законодавства, чинного на час відведення земельної ділянки, що не містило вимог щодо виготовлення та отримання державного акта на землю

12 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку спрощеного позовного провадження заяву Національного медичного університету імені О. О. Богомольця про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 28 березня 2016 року та рішення Апеляційного суду Київської області від 10 листопада 2015 року в справі за позовом Особи 6, Особи 7 до Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, третя особа – Козинська селищна рада Обухівського району Київської області, про усунення перешкод у користуванні майном та за зустрічним позовом Національного медичного університету імені О. О. Богомольця до Особи 6, Особи 7, Козинської селищної ради Обухівського району Київської області про визнання права постійного користування земельною ділянкою, визнання недійсними рішень органів місцевого самоврядування та державних актів на право власності на земельні ділянку.

За результатами розгляду заяви Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Відповідно до статті 125 Земельного кодексу України право власності та право постійного користування на земельну ділянку виникають після одержання її власником або користувачем документа, що посвідчує право власності чи право постійного користування земельною ділянкою, та його державної реєстрації.

У пункті 6 розділу «Перехідні положення» ЗК України визначено, що громадяни та юридичні особи, які мають у постійному користуванні земельні ділянки, але за цим Кодексом не можуть мати їх на такому праві, повинні до 1 січня 2008 року переоформити у встановленому порядку право власності або право оренди на них.

Проте обов'язок переоформлення права користування земельною ділянкою, який міститься у пункті 6 розділу «Перехідні положення» ЗК України, визнаний неконституційним Рішенням Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005. Зазначено, що ЗК УРСР 1970 року встановлював безстрокове і тимчасове користування землею. Поняття користування землею у ЗК УРСР 1990 року поряд з постійним передбачало тимчасове користування.

ЗК України визначив право постійного користування земельною ділянкою як право володіння і користування земельною ділянкою, яка перебуває у державній або комунальній власності, без встановлення строку, проте не надав визначення праву тимчасового користування, яке продовжує існувати на підставі рішень, прийнятих відповідно до вимог чинного на той час законодавства.

Суб'єктивне право на земельну ділянку виникає і реалізується на підставах і в порядку, визначених Конституцією України, ЗК України та іншими законами України, що регулюють земельні відносини. Підставою для виникнення права на земельну ділянку є відповідний юридичний факт. Чинний ЗК України серед підстав набуття права на землю громадянами та юридичними особами не називає оформлення чи переоформлення прав на земельні ділянки. Крім того, право власності та інші речові права на нерухоме майно, набуті згідно з чинними нормативно-правовими актами до набрання чинності Законом України від 1 липня 2004 року № 1952-IV «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» визнаються державою.

Згідно з пунктом 5 Постанови Верховної Ради Української РСР від 18 грудня 1990 року № 562-XII «Про порядок введення в дію Земельного кодексу Української РСР» громадяни, підприємства, установи, організації, які мають у користуванні земельні ділянки, надані їм до введення в дію Кодексу, зберігають свої права на користування до оформлення ними в установленому порядку прав власності на землю або землекористування.

Аналогічне положення міститься в пунктах 1 і 7 розділу X «Перехідні положення» ЗК України.

Оскільки законодавство, чинне на час надання у користування НМУ імені О. О. Богомольця земельної ділянки, не визначало момент, з якого особа набувала прав землекористування, то право користування земельною ділянкою в нього виникло на підставі рішень виконавчого комітету Київської обласної ради депутатів трудящих від 7 вересня 1957 року № 640 та від 31 січня 1959 року № 85.

Прийнятими у подальшому Земельними кодексами (1970 року, 1990 року) було встановлено, що право власності та право користування земельною ділянкою виникає після встановлення землепорядними організаціями меж земельних ділянок на місцевості та видачі документа (державного акту), що посвічує відповідне право. З урахуванням принципу дії законів у часі, вказані нормативно-правові акти поширювали свою дію на відносини, що виникли після набрання ними чинності. Як ЗК УРСР 1970 року, так і ЗК УРСР 1990 року серед підстав припинення прав користування земельними ділянками не передбачали неоформлення або непереоформлення раніше наданих прав.

З матеріалів справи, яка переглядається, убачається, що НМУ імені О. О. Богомольця набув право користування спірною земельною ділянкою на підставі рішень, прийнятих у 1957–1959 роках, які не скасовані, земельна ділянка в установленому законом порядку з користування університету не вилучалась, права користування нею в установленому законом порядку університет не позбавлений.

Отже, право користування земельною ділянкою зберігається за НМУ імені О. О. Богомольця до його належного переоформлення.

Ураховуючи викладене, наведений в мотивувальній частині рішень судів апеляційної та касаційної інстанцій висновок про те, що в університету не виникло право користування земельними ділянками, оскільки жодних правовстановлюючих документів про право користування землею йому не видавалося, а рішення виконавчого комітету Київської обласної ради від 7 вересня 1957 року № 640 та від 31 січня 1959 року № 85 не були реалізовані – є помилковим.

Разом із тим визнання за НМУ імені О.О. Богомольця права постійного користування на земельну ділянку площею 8 га, розташовану на території Козинської селищної ради, не відповідає вимогам статей 92, 116, 125, 126 пунктів 1 і 7 розділу X «Перехідні положення» ЗК України, оскільки суд не може підміняти собою інші органи, уповноважені законом вирішувати питання про оформлення прав землекористування, НМУ імені О. О. Богомольця не позбавлений можливості вирішити це питання в установленому законом порядку.

Крім того, задовольняючи позовні вимоги Особи 10, Особи 7 про усунення перешкод в користуванні належними їм ділянками шляхом зобов'язання університету знести секції паркану, апеляційний суд, з висновками якого погодився суд касаційної інстанції, виходив з положень частини другої статті 152 ЗК України, якою встановлено, що власник земельної ділянки або землекористувач може вимагати усунення будь-яких порушень його прав на землю, навіть якщо ці порушення не пов'язані з позбавленням права володіння земельною ділянкою, і відшкодування завданих збитків.

Однак, відповідно до пунктів 1, 7 розділу X «Перехідні положення» ЗК України право користування земельною ділянкою зберігається за НМУ імені О. О. Богомольця до його належного переоформлення, а тому питання про користування чужою земельною ділянкою (у тому числі про встановлення права проходу та проїзду через неї) має вирішуватись на підставі норм матеріального права, які відповідають цим правовідносинам, а не шляхом зобов'язання усунути перешкоди.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у справі № 372/5635/13-ц (провадження № 14-122ц18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78977429>.

Спір про скасування рішення органу місцевого самоврядування про надання дозволу на укладення договору сервітутного (обмеженого) використання земельної ділянки, залежно від суб'єктного складу сторін, має вирішуватися за нормами цивільного (господарського) судочинства

12 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку письмового провадження касаційну скаргу Особи 3 на постанову Львівського апеляційного адміністративного суду від 7 червня 2018 року у справі № 601/2137/17 за позовом Особи 3 до Кременецької міської ради, Особи 4 про визнання дій протиправними й скасування рішення.

За результатами розгляду заяви Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Як встановлено матеріалами справи, Особа 3 звернувся до адміністративного суду з позовом про визнання протиправними дій Міськради під час прийняття рішення від 11 травня 2017 року № 1330 та скасування цього рішення, яким фізичній особі – підприємцю Особі 4 надано дозвіл на укладення договору сервітутного (обмеженого) використання земельної ділянки.

На момент звернення з позовом до суду між ФОП Особою 4 та Міськradoю укладено договір від 8 червня 2017 року № 239-03 сервітутного (обмеженого) використання вказаної земельної ділянки.

Конституційний Суд України в пункті 4 мотивувальної частини Рішення від 16 квітня 2009 року № 7-рп/2009 (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування) зазначив, що органи місцевого самоврядування, вирішуючи питання місцевого значення, представляючи спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, приймають нормативні та ненормативні акти. До ненормативних належать акти, які передбачають конкретні приписи, звернені до окремого суб'єкта чи юридичної особи, застосовуються одноразово і після реалізації вичерпують свою дію фактом їхнього виконання. У зв'язку з прийняттям цих рішень виникають правовідносини, пов'язані з реалізацією певних суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів, у тому числі отримання державного акта на право власності на земельну ділянку, укладення договору оренди землі.

Отже, оскаржуване рішення органу місцевого самоврядування про надання дозволу на укладення договору сервітутного (обмеженого) використання земельної ділянки є ненормативним актом суб'єкта владних повноважень, який вичерпав свою дію внаслідок його виконання. У такому випадку захист порушеного, на думку позивача, права залежно від суб'єктного складу сторін має вирішуватися за нормами цивільного (господарського) судочинства.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у справі № 601/2137/17 (провадження 11-1126ап18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79112755>.

Велика Палата Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи щодо складання довідки для перерахунку пенсій працівникам МВС зазначила, що у довідці про розмір грошового забезпечення для перерахунку пенсії, за встановлених у справі обставин, не належить вказувати надбавку за виконання особливо важливих завдань. У відповідній довідці належить вказувати надбавку за специфічні умови проходження служби в поліції та розмір премії

12 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в судовому засіданні апеляційні скарги Особи 3 та ще 70 осіб, а також заяви 29 осіб про приєднання до апеляційної скарги Особи 3, на рішення Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 12 березня 2018 року у зразковій справі № 802/2196/17-а (Пз/9901/1/18) за адміністративним позовом Особи 3 до ліквідаційної комісії Управління Міністерства внутрішніх справ України у Вінницькій області, третя

особа – Головне управління Пенсійного фонду України у Вінницькій області, про визнання бездіяльності неправомірною і зобов'язання вчинити дії.

За результатами розгляду справи Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Як встановлено судом першої інстанції, надбавка за виконання особливо важливих завдань у розмірі 95 %, яку отримував позивач на момент звільнення з органів внутрішніх справ, на час виникнення у нього права на перерахунок пенсії вже не була встановлена законодавством для поліцейських та не виплачувалась. Відповідно до листа МВС від 20 квітня 2017 року № 5551/05/22-2017 «Про окремі питання підготовки та подання до органів Пенсійного фонду України довідок про грошове забезпечення для перерахунку пенсій» головам ліквідаційних комісій ГУМВС, УМВС України в АРК, областях, містах Києві та Севастополі доведено до відома інформацію про середні розміри надбавок та премії, що фактично сплачені за грудень 2015 року, зокрема середній розмір премії поліцейського за посадою старшого слідчого в особливо важливих справах становить 2,32 %.

Натомість відповідно до положень пункту 4 постанови Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 року № 988 «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції» надано право керівникам органів, закладів та установ Національної поліції в межах затверджених для них асигнувань на грошове забезпечення: 1) установлювати, зокрема, надбавку за специфічні умови проходження служби в поліції в розмірі до 100 відсотків посадового окладу з урахуванням окладу за спеціальним званням та надбавки за стаж служби. Установлення зазначеної надбавки Голові Національної поліції та заступникам Голови здійснюється з дозволу Прем'єр-міністра України або Першого віце-прем'єр-міністра України, Віце-прем'єр-міністра України за погодженням з Міністром внутрішніх справ;

2) здійснювати преміювання поліцейських відповідно до їх особистого внеску в загальний результат служби.

Ураховуючи наведене, Кабінет Міністрів України цією постановою делегував своє право керівникам органів, закладів та установ Національної поліції, зокрема, установлювати надбавку за специфічні умови проходження служби в поліції в розмірі до 100 відсотків посадового окладу з урахуванням окладу за спеціальним званням та надбавки за стаж служби, а також здійснювати преміювання поліцейських відповідно до їх особистого внеску в загальний результат служби в межах затверджених для них асигнувань на грошове забезпечення.

Так, положеннями пункту 4 розділу II Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання, затвердженого наказом МВС від 6 квітня 2016 року № 260, передбачено, що розмір надбавки за специфічні умови проходження служби в поліції встановлюється кожному поліцейському індивідуально залежно від специфіки умов проходження служби (успішне виконання повноважень, якість, складність, обсяг та важливість виконуваних завдань, залучення до розробки проєктів нормативно-правових актів тощо) на підставі мотивованого подання керівника структурного підрозділу відповідного органу поліції та оголошується наказом по

особовому складу; виплата надбавки проводиться на підставі наказу про її встановлення з дня, зазначеного в наказі, у разі відсутності дати – з дня підписання наказу.

Відповідно до положень пункту 12 розділу II Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським, розміри премії встановлюються за рішенням керівників органів поліції відповідно до затверджених ними положень про преміювання та наявного фонду грошового забезпечення. Виплата премій поліцейським здійснюється за наказами керівників органів поліції. Накази про преміювання поліцейських видаються до 25 числа кожного місяця на підставі списків начальників структурних підрозділів органу поліції, погоджених з фінансовим підрозділом у частині розміру фонду преміювання. Виплата премії проводиться щомісяця в останній день місяця за поточний місяць разом з виплатою грошового забезпечення.

Під час апеляційного розгляду справи встановлено, що виплата надбавки за специфічні умови проходження служби в поліції, що регламентується постановою № 988, у січні 2016 року жодному поліцейському Головного управління Національної поліції у Вінницькій області не здійснювалася. З листа сектора з питань пенсійного забезпечення Національної поліції України від 9 липня 2018 року № 142зі/48-2018 убачається, що виплата надбавки за специфічні умови проходження служби в поліції поліцейським здійснюється з урахуванням вимог наказу № 260 в межах доведених бюджетних асигнувань з 1 серпня 2016 року (а. с. 41, том 21). Крім того, з наданої до суду ксерокопії довідки № 15205 без дати про розмір грошового забезпечення, що враховується для перерахунку пенсії для осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ (міліції), складеної ліквідаційною комісією УМВС у Вінницькій області на ім'я Особи 3, убачається, що середній розмір премії за січень 2016 року становить 1,46 %.

З огляду на закріплене у частині третій статті 63 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» правило про те, що перерахунок пенсій особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України (міліції) здійснюється з урахуванням видів грошового забезпечення, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством для поліцейських, а також вимог абзаців п'ятого та сьомого пункту 5 Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2008 року № 45, Велика Палата Верховного Суду дійшла таких висновків у зразковій справі за позовом Особи 3:

1) у довідці про розмір грошового забезпечення для перерахунку пенсії не належить вказувати надбавку за виконання особливо важливих завдань, яку отримував позивач під час проходження служби та яка була включена до грошового забезпечення при обрахунку пенсії, оскільки така надбавка вже не була встановлена законодавством для поліцейських та не виплачувалась. Натомість при розгляді типових справ судам необхідно з'ясувати: чи здійснювалася органом Національної поліції виплата надбавки за специфічні умови проходження служби в поліції, регламентована постановою № 988, за відповідною посадою поліцейського у січні 2016 року та чи вказана у довідці про розмір грошового забезпечення для перерахунку пенсії така надбавка у середньому розмірі;

2) у довідці про розмір грошового забезпечення для перерахунку пенсії належить вказати розмір премії, визначений у середньому розмірі, що фактично виплачений за відповідною посадою поліцейського за січень 2016 року.

На підставі викладеного висновок суду першої інстанції про відмову в задоволенні позовних вимог Особи 3 є правильним.

Згідно із частиною третьою статті 291 Кодексу адміністративного судочинства України правові висновки Великої Палати Верховного Суду в цій зразковій справі мають враховуватися судами при ухваленні рішення у типовій справі, яка відповідає ознакам, викладеним у рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 12 березня 2018 року.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у справі № 802/2196/17-а (Пз/9901/1/18) (провадження № 11-308заі18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79112740>.

Спір про оскарження рішень, дій чи бездіяльності, вчинених медико-соціальною експертною комісією, є публічно-правовим і підлягає розгляду за правилами адміністративного судочинства. Водночас, з огляду на існування юрисдикційного конфлікту та імперативний припис частини п'ятої статті 170 Кодексу адміністративного судочинства України, згідно з якою повторне звернення тієї самої особи до адміністративного суду з адміністративним позовом з тих самих предмета і підстав та до того самого відповідача як той, щодо якого постановлено ухвалу про відмову у відкритті провадження, не допускається, Велика Палата Верховного Суду вважає, що ця справа має бути розглянута за правилами цивільного судочинства

12 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом Особи 3 до Міжрайонної медико-соціальної експертної комісії № 1 Обласного центру медико-соціальної експертизи про визнання дій і бездіяльності неправомірними, зобов'язання вчинити дії, за касаційною скаргою Особи 3 на ухвалу Центрального районного суду м. Миколаєва від 10 жовтня 2016 року та ухвалу Апеляційного суду Миколаївської області від 25 січня 2017 року.

За результатами розгляду справи Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

У цій справі спірні правовідносини виникли через відмову відповідача визнати причини інвалідності такими, що пов'язані з виконанням позивачем службових обов'язків, пов'язаних з безпосередньою участю в охороні громадського порядку та боротьбі зі злочинністю у період з 11 листопада 2014 року до 4 березня 2016 року.

Відповідно до абзацу першого пункту 4 Положення про медико-соціальну експертизу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 року № 1317, медико-соціальну експертизу проводять медико-соціальні експертні комісії, з яких утворюються в установленому порядку центри (бюро), що належать до закладів охорони здоров'я при Міністерстві охорони здоров'я Автономної Республіки Крим,

управліннях охорони здоров'я обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій.

Згідно з пунктом 1 Положення про Міністерство охорони здоров'я України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 року № 267, МОЗ є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Суд першої інстанції встановив, що позивач є пенсіонером МВС України, підполковником міліції у відставці, а відповідач перебуває у віданні МОЗ, що є органом державної влади.

Позивач стверджував, що оскільки МСЕК відмовилася відновити наданий йому статус інваліда війни на період з 11 листопада 2014 року до 4 березня 2016 року, Головне управління Пенсійного фонду України не здійснило позивачу перерахунок пенсії.

Отже, у спірних правовідносинах відповідач, який перебуває у віданні МОЗ, у межах та у порядку, встановленому Положенням, наділений повноваженнями приймати рішення, що впливають на можливість реалізації позивачем його права на пенсійне забезпечення і мають обов'язковий характер для інших суб'єктів владних повноважень.

Тому доводи позивача у касаційній скарзі про необхідність розгляду справи за правилами цивільного судочинства з огляду на пункт 10 постанови пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 1 березня 2013 року № 3 Велика Палата Верховного Суду вважає необґрунтованими.

З огляду на вказане спір про оскарження рішень, дій чи бездіяльності, вчинених МСЕК, є публічно-правовим і має розглядатися за правилами адміністративного судочинства.

В апеляційній скарзі на ухвалу суду першої інстанції та у касаційній скарзі позивач зазначав, що звертався з аналогічним позовом до Миколаївського окружного адміністративного суду, який 8 вересня 2016 року відмовив у відкритті провадження у справі № 814/1752/16, з огляду на те, що спір має розглядатися за правилами цивільного судочинства.

З цього приводу Велика Палата Верховного Суду зауважує, що згідно з пунктом 9 частини першої статті 19 Кодексу адміністративного судочинства України у редакції, що набрала чинності з 15 грудня 2017 року, юрисдикція адміністративних судів поширена на справи у публічно-правових спорах, зокрема, спори щодо оскарження рішень медико-соціальних експертних комісій.

Відповідно до частини п'ятої статті 170 КАС України у редакції, чинній на час розгляду касаційної скарги, повторне звернення тієї самої особи до адміністративного суду з адміністративним позовом з тих самих предмета і підстав та до того самого відповідача як той, щодо якого постановлено ухвалу про відмову у відкритті провадження, не допускається.

Оскільки адміністративний суд відмовив позивачу у відкритті провадження у справі за позовом, поданим до того самого відповідача, з тим самим предметом та з тих самих підстав, що і в цій справі, Велика Палата Верховного Суду вважає, що з огляду на припис частини п'ятої статті 170 КАС України позивач не зможе реалізувати його право на доступ до суду за правилами адміністративного судочинства.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що постановлення 10 жовтня 2016 року Центральним районним судом м. Николаєва оскарженої ухвали про відмову у відкритті провадження у справі, яку апеляційний суд залишив без змін, через те, що спір необхідно розглядати за правилами адміністративного судочинства, а також постановлення 8 вересня 2016 року Миколаївським окружним адміністративним судом ухвали про відмову у відкритті провадження у справі № 814/1752/16, поставили під загрозу сутність гарантованого Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод права позивача на доступ до суду та на ефективний засіб юридичного захисту.

З огляду на існування юрисдикційного конфлікту та імперативний припис частини п'ятої статті 170 КАС України Велика Палата Верховного Суду вважає, що ця справа має бути розглянута за правилами цивільного судочинства.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у справі № 490/9823/16-ц (провадження № 14-509цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78977522>.

У разі набуття Національним банком України права власності на цінні папери виникає спір про право, який підлягає розгляду в порядку господарського судочинства

12 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку письмового провадження касаційну скаргу уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на ліквідацію Публічного акціонерного товариства «Всеукраїнський акціонерний банк» С. на ухвалу Окружного адміністративного суду міста Києва від 31 січня 2018 року та постанову Київського апеляційного адміністративного суду від 17 квітня 2018 року у справі № 826/6316/16 за позовом уповноваженої особи Фонду до Національного банку України, третя особа – Фонд, про визнання протиправною і скасування постанови, зобов'язання вчинити дії.

За результатами розгляду справи Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Суди попередніх інстанцій установили, що між НБУ та ПАТ «ВіЕйБі банк» з метою підтримки ліквідності останнього були укладені кредитні договори, виконання яких забезпечувалося договорами застави державних облігацій.

У зв'язку з наявністю простроченої заборгованості та на підставі договорів застави майнових прав НБУ як заставодержатель звернув стягнення на предмет застави, а саме державні облігації України, з метою погашення заборгованості позивача, в порядку, закріпленому в оскаржуваній постанові Правління НБУ від 31 березня 2016 року № 219 «Про звернення стягнення на цінні папери, передані Публічним акціонерним товариством «Всеукраїнський акціонерний банк» у заставу Національного банку України».

Оскаржувана постанова Правління НБУ від 31 березня 2016 року № 219 вичерпала свою юридичну силу, враховуючи набуття у власність НБУ цінних паперів за договорами застави.

Закриваючи провадження в адміністративній справі, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, керувався тим, що спір у цій справі не є публічно-правовим, оскільки оспорювані правовідносини виникають не між юридичною

особою та суб'єктом владних повноважень, а між заставодержателем та заставодавцем. У разі набуття НБУ права власності на цінні папери виникає спір про право, який має вирішуватись у порядку господарської юрисдикції.

Велика Палата Верховного Суду вважає обґрунтованим цей висновок судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Виникнення спірних правовідносин обумовлено незгодою позивача з постановою Правління НБУ про звернення стягнення на цінні папери, передані ПАТ «ВіЕйБі банк» у заставу внаслідок невиконання умов цивільно-правових договорів (кредитного та застави), що впливає з договірних відносин. Тобто позовні вимоги у справі заявлено на поновлення порушеного цивільного (майнового) права ПАТ «ВіЕйБі банк», представниками якого є уповноважена особа Фонду та Фонд.

Згідно з пунктами 5 і 6 частини першої статті 20 Господарського процесуального кодексу України господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності (крім справ, передбачених частиною другою цієї статті), та інші справи у визначених законом випадках, зокрема:

- справи у спорах щодо цінних паперів, в тому числі пов'язані з правами на цінні папери та правами, що виникають з них, емісією, розміщенням, обігом та погашенням цінних паперів, обліком прав на цінні папери, зобов'язаннями за цінними паперами, крім боргових цінних паперів, власником яких є фізична особа, яка не є підприємцем, та векселів, що використовуються у податкових та митних правовідносинах;

- справи у спорах щодо права власності чи іншого речового права на майно (рухоме та нерухоме, в тому числі землю), реєстрації або обліку прав на майно, яке (права на яке) є предметом спору, визнання недійсними актів, що порушують такі права, крім спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, та спорів щодо вилучення майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності, а також справи у спорах щодо майна, що є предметом забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці.

Ураховуючи те, що спірні правовідносини пов'язані з невиконанням умов цивільно-правових договорів (кредитного та застави) і на момент звернення до суду відповідач набув цінні папери у власність, Велика Палата Верховного Суду, незважаючи на те, що відповідач є суб'єктом владних повноважень, дійшла висновку, що цей спір не є публічно-правовим та не належить до юрисдикції адміністративних судів, а тому висновки судів першої та апеляційної інстанцій про закриття провадження в адміністративній справі на підставі пункту 1 частини першої статті 238 Кодексу адміністративного судочинства України, а також про підвідомчість цього спору суду господарської юрисдикції ґрунтуються на правильному застосуванні норм матеріального та процесуального права.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у справі № 826/6316/16 (провадження № 11-1118апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79112752>.

Спiр про скасування розпорядження районної державної адміністрації щодо передачі об'єктiв житлового та нежитлового фонду територiальної громади мiста, зокрема будинку, в якому проживає позивачка, на правi господарського вiдання обслуговуючому комунальному пiдприємству пiдлягає розгляду у порядку цивiльного судочинства

12 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку письмового провадження касаційну скаргу Особи 3 на ухвалу Окружного адміністративного суду мiста Києва вiд 8 грудня 2017 року та постанову Київського апеляційного адміністративного суду вiд 27 лютого 2018 року у справi № 826/15700/17 за позовом Особи 3 до Днiпровської районної в м. Києвi державної адміністрації про визнання протиправними пунктiв розпорядження та акта.

За результатами розгляду справи Велика Палата прийняла постанову, в якiй зазначила таке.

Вiдповiдно до частини другої статтi 2 Закону України вiд 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про мiсцеве самоврядування в Україні» (у редакції, чиннiй на час прийняття оскаржуваного розпорядження) мiсцеве самоврядування здiйснюється територiальними громадами сiл, селищ, мiст як безпосередньо, так i через сiльські, селищнi, мiські ради та їх виконавчi органи, а також через районнi та обласнi ради, якi представляють спiльнi інтереси територiальних громад сiл, селищ, мiст.

Статтею 143 Конституції України передбачено, що територiальнi громади села, селища, мiста безпосередньо або через утворенi ними органи мiсцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальнiй власностi.

Згiдно iз частиною другою статтi 41 Закону України «Про мiсцеве самоврядування в Україні» у тiй же редакції, районнi у мiстах ради (у разi їх створення) та їх виконавчi органи вiдповiдно до Конституції та законiв України здiйснюють управління рухомим i нерухомим майном та iншими об'єктами, що належать до комунальнiй власностi територiальних громад районiв у мiстах.

Отже, в силу законодавчих приписiв вiдповiдач надiлений повноваженнями на здiйснення управління комунальним майном територiальної громади мiста.

У позовнiй заявi Особа 3 наголошує на тому, що передача об'єктiв житлового та нежитлового фонду територiальної громади мiста Києва, зокрема будинку, в якому вона проживає, на правi господарського вiдання КП «Керуюча компанiя з обслуговування житлового фонду Днiпровського району м. Києва» змiнює право позивача на володiння, користування i розпорядження нерухомим майном, оскiльки обслуговуюча компанiя знецiнює належне позивачу майно, використовуючи його для отримання прибутку.

Крiм того, позивач вважає, що Розпорядження безпосередньо стосується його прав та інтересiв, оскiльки КП «Керуюча компанiя з обслуговування житлового фонду Днiпровського району м. Києва» набула право на звернення до суду по стягненню з Особи 3 заборгованостi за утримання будинкiв, споруд i прибудинкових територiй.

На пiдставi частини першої статтi 21 Цивiльного кодексу України суд визнає незаконним та скасовує правовий акт iндивiдуальної дiї, виданий органом державної влади, органом влади Автономної Республiки Крим або органом мiсцевого самоврядування, якщо вiн суперечить актам цивiльного законодавства i порушує

цивільні права або інтереси. Таким чином, визнання незаконними рішень суб'єкта владних повноважень може бути способом захисту цивільного права або інтересу.

Отже, якщо порушення своїх прав особа вбачає у наслідках, спричинених рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень, які вона вважає неправомірними, і ці наслідки призвели до виникнення, зміни чи припинення цивільних правовідносин, мають майновий характер або пов'язаний з реалізацією її майнових або особистих немайнових інтересів, то визнання незаконними (протиправними) таких рішень є способом захисту цивільних прав та інтересів.

Оскільки спір у цій справі виник між Дніпровською РДА, яка здійснює управління майном територіальної громади міста Києва, та мешканкою будинку за Адресою 1 Особою 3 у зв'язку з порушенням її цивільних прав на користування належним їй нерухомим майном, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що цей спір є цивільно-правовим і захист прав позивача у суді має відбуватися за правилами цивільного судочинства.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у справі № 826/15700/17 (провадження № 11-1142апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79112758>.

Спори у справах, які виникають з корпоративних відносин між учасниками товариства, у тому числі й тими, які вибули, щодо визнання недійсними рішення загальних зборів учасників товариства, змін до статуту товариства, а також договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства є господарсько-правовими і підлягають розгляду за правилами господарського судочинства

18 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула у відкритому судовому засіданні справу № 911/1437/17 Господарського суду Київської області за позовом Особи 13 до Товариства з обмеженою відповідальністю «Управлінська компанія «Піонер Сервіс» та Особи 17, про визнання недійсним рішення загальних зборів, визнання недійсним змін до статуту та визнання недійсним договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі за касаційною скаргою Особи 17 на постанову Київського апеляційного господарського суду від 15 лютого 2018 року та рішення Господарського суду Київської області від 13 листопада 2017 року.

За результатами розгляду справи Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Обґрунтовуючи касаційну скаргу, Особа 15 зазначила про відсутність корпоративних відносин у цьому спорі з огляду на суб'єктний склад учасників справи, оскільки позивач звернувся до суду не як учасник Товариства, а як фізична особа, права якої порушені.

Господарський процесуальний кодекс України (в редакції, чинній на час розгляду справи Великою Палатою Верховного Суду) також установлює, що господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі

учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів; справи у спорах, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, крім правочинів у сімейних та спадкових правовідносинах; й інші справи у спорах між суб'єктами господарювання (пункти 3, 4, 15 частини першої статті 20 цього Кодексу).

Натомість відповідно до положень статті 15 Цивільного процесуального кодексу України (у редакції, чинній на дату подання позовної заяви), які кореспондуються з приписами статті 19 цього Кодексу (у чинній редакції), суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають із цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ здійснюється в порядку іншого судочинства.

Отже, правильне визначення підвідомчості цієї справи залежить від установлення наявності або відсутності корпоративних відносин між учасниками справи.

Господарськими товариствами визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку. У випадках, передбачених цим Кодексом, господарське товариство може діяти у складі одного учасника. Господарські товариства є юридичними особами (частини перша, третя статті 79 Господарського кодексу України у редакції, чинній на дату подання позовної заяви).

Згідно зі статтею 80 ГК України до господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства.

Відповідно до частини третьої статті 80 цього Кодексу товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів.

Разом з тим відповідно до частин першої, третьої статті 167 ГК України корпоративними правами є права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами. Під корпоративними відносинами маються на увазі відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав.

Отже, корпоративним є спір щодо створення, діяльності, управління та припинення юридичної особи – суб'єкта господарювання, якщо стороною у справі є учасник (засновник, акціонер, член) такої юридичної особи, у тому числі й той, який вибув.

З огляду на зазначене Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що оскільки оспорюване рішення загальних зборів учасників ТОВ «УК «Піонер Сервіс», оформлене протоколом від 21 грудня 2013 року № 2, зміни до статуту ТОВ «УК «Піонер Сервіс», затверджені цим рішенням, а також договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі Товариства від 28 лютого 2014 року є підставами виникнення, зміни та припинення прав і обов'язків позивача щодо частки в статутному капіталі ТОВ «УК «Піонер Сервіс», то вони стосуються відповідних прав і обов'язків позивача стосовно участі у діяльності та управлінні цього Товариства, отже, відносини, які виникли між позивачем та відповідачами, за своєю правовою природою є корпоративними відносинами щодо володіння, користування й розпорядження належними сторонам корпоративними правами у цьому Товаристві.

Велика Палата Верховного Суду відхиляє як необґрунтовані доводи Особи 17 щодо відсутності корпоративних відносин та відповідно корпоративного спору в цій справі з огляду на те, що ні вона, ні позивач не були учасниками ТОВ «УК «Піонер Сервіс» на дату подання позовної заяви, оскільки за змістом положень пункту 4 частини першої статті 12 ГПК України (у редакції, чинній на дату подання позовної заяви), статті 167 ГК України учасник, який вибув зі складу юридичної особи, може бути стороною корпоративного спору.

Таким чином, спір у цій справі, який виник з корпоративних відносин між учасниками ТОВ «УК «Піонер Сервіс» щодо визнання недійсним рішення загальних зборів учасників цього Товариства, змін до статуту останнього та договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі Товариства, є господарсько-правовим і підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 18 грудня 2018 року у справі № 911/1437/17 (провадження № 12-226гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78977509>.

За змістом статті 7 Господарського кодексу України та статей 1, 9 Цивільного кодексу України до господарських правовідносин щодо припинення права на частку у спільному майні за рішенням суду на підставі позову інших співвласників підлягають застосуванню положення статті 365 ЦК України

18 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула у відкритому судовому засіданні справу № 908/1754/17 Господарського суду Запорізької області за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Укрнасінняпром» до Інституту олійних культур Національної академії аграрних наук України та Національної академії аграрних наук України про припинення права спільної власності на 1/214 частку у праві на завод «CIMBRIA» з доробки та сортування насіння та зерна; присудження на користь Інституту олійних культур Національної академії аграрних наук України грошової компенсації за цю частку розміром 198 515,57 грн та визнання права власності на неї за позивачем, за касаційною скаргою ТОВ «Укрнасінняпром» на постанову Донецького апеляційного господарського суду від 12 лютого 2018 року і рішення Господарського суду Запорізької області від 13 листопада 2017 року.

За результатами розгляду справи Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

У справі, яка розглядається, між сторонами (юридичними особами – суб'єктами господарювання) склалася господарські правовідносини щодо припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників.

Разом з тим, вирішуючи спір по суті, Велика Палата Верховного Суду звертає увагу, що предметом позову у цій справі є припинення права Інституту на частку у спільному майні (цілісному майновому комплексі заводу «СІМБРІА»), присудження на його користь грошової компенсації за цю частку та визнання права власності на неї за позивачем.

Оскільки приписи актів господарського законодавства України не містять норм права, які регулюють відносини щодо припинення права на частку у спільному майні за рішенням суду на підставі позову інших співвласників, тобто господарські правовідносини щодо припинення права на частку у спільному майні за рішенням суду на підставі позову інших співвласників не врегульовані іншими актами чинного законодавства ніж цивільного, то до цих відносин підлягають застосуванню відповідні приписи Цивільного кодексу України, зокрема, положення статті 365 цього Кодексу.

Разом з тим, визначаючи порядок застосування положень частини першої указаної статті, Велика Палата Верховного Суду керується наступним.

Із приписів ЦК України вбачається, що в разі, коли законодавець передбачає обов'язкову наявність перелічених ним обставин для застосування певних правових наслідків їх настання за відповідною нормою права, ним застосовується така правова конструкція, як, наприклад, «за наявності одночасно».

Відсутність подібної конструкції («за наявності одночасно») в статті 365 ЦК України свідчить про можливість припинення права особи на частку у спільному майні за рішенням суду на підставі позову інших співвласників за наявності хоча б однієї з перелічених законодавцем у частині першій цієї статті обставин (зокрема, в пунктах 1–3).

Водночас необхідно зважати, що правова норма, закріплена пунктом 4 частини першої статті 365 Цивільного кодексу України, не може вважатися самостійною обставиною для припинення права особи на частку у спільному майні за рішенням суду, оскільки фактично встановлює неприпустимість такого припинення (таке припинення є неможливим у разі, якщо воно завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї).

При цьому, з указаних вище норм чинного законодавства вбачається, що приписи пункту 4 частини першої статті 365 ЦК України («таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї») перш за все спрямовані на регулювання майнових відносин, учасниками яких є співвласники – фізичні особи. Проте, оскільки співвласником у спільному майні так само може бути й юридична особа, припинення права на частку якої за рішенням суду також може завдати істотної шкоди її інтересам, Велика Палата Верховного Суду вважає, що приписи цього пункту підлягають застосуванню до всіх майнових відносин, які виникають між співвласниками у спільному майні. Натомість запропонована у цьому пункті законодавцем конструкція «та членам

його сім'ї» підлягає застосуванню виключно до фізичних осіб як учасників указаних відносин.

Таким чином, у цій справі для припинення права суб'єкта господарювання (юридичної особи – Інституту) на частку у спільному майні (цілісному майновому комплексі заводу «СІМБРІА») на підставі позову іншого співвласника (ТОВ «Укрнасілляпром») необхідно встановити наявність хоча б однієї з обставин, передбачених пунктами 1–3 частини першої статті 365 ЦК України, тобто чи є відповідна частка незначною і не може бути виділена в натурі, або річ неподільною, або спільне володіння і користування майном є неможливим, за умови, що таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам відповідного співвласника – Інституту (пункт 4 частини першої цієї статті), та попереднього внесення позивачем вартості цієї частки на депозитний рахунок суду.

Суди попередніх інстанцій установили, що частка Інституту в спільному майні є незначною (1/214) відносно частки позивача (213/214), проте дійшли висновків про неможливість припинення права Інституту на частку у спільному майні (цілісному майновому комплексі заводу «СІМБРІА») на підставі статті 365 ЦК України, оскільки позивач не довів неподільності спільного майна, неможливості спільного володіння і користування спільним майном з Інститутом, а також того, що припинення права відповідача на відповідну частку не завдасть істотної шкоди його інтересам (адже земельна ділянка, на якій розташоване спільне майно, надана в постійне користування Інституту та відноситься до земель державної власності, розпорядження якими здійснюється Кабінетом Міністрів України).

Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновками судів першої та апеляційної інстанцій стосовно того, що позивач не довів неподільність спільного майна та неможливість спільного володіння і користування цим майном з Інститутом.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 18 грудня 2018 року у справі № 908/1754/17 (провадження № 12-180гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78977551>.

У випадку заподіяння кримінальним правопорушенням шкоди у вигляді смерті потерпілого, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (стаття 46 Кримінального кодексу України) неможливе

16 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в судовому засіданні матеріали кримінального провадження щодо Особи 1, звільненого від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого частиною другою статті 140 Кримінального кодексу України, у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, за касаційною скаргою прокурора на ухвалу Бродівського районного суду Львівської області від 13 квітня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Львівської області від 10 жовтня 2017 року у справі № 439/397/17.

За результатами розгляду кримінального провадження Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Колегія суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду зазначила, що аналіз судової практики застосування статті 46 КК України у випадках, коли злочином заподіяно смерть потерпілого, вказує на те, що вона є неоднаковою. Зокрема, із проаналізованих ухвал судів першої інстанції, які набрали законної сили, видно, що в окремих судових рішеннях було відмовлено у задоволенні клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням з тих мотивів, що завдана шкода у вигляді смерті є невідвратною, а тому не може бути усунута або відшкодована. В інших випадках такі клопотання судами були задоволені.

Велика Палата дійшла такого правового висновку щодо застосування норми права, передбаченої статтею 46 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим».

Термін «потерпілий» зазначеній статті КК України необхідно розуміти у його кримінально-правовому значенні як особу, якій кримінальним правопорушенням безпосередньо заподіюється фізична, моральна та/або майнова шкода або створюється загроза її заподіяння.

Якщо внаслідок вчинення кримінального правопорушення потерпілому заподіяна смерть, то ніхто інший не може висловити його волю під час вирішення питань, пов'язаних з відшкодуванням шкоди у вигляді смерті як підстави для звільнення від кримінальної відповідальності за статтею 46 КК України.

Заподіяна кримінальним правопорушенням шкода у розумінні цієї статті КК України має бути такою, що за своїм характером піддається відшкодуванню (усуненню). Смерть є наслідком, що має незворотний характер. Таким чином, шкода у вигляді смерті відшкодуванню або усуненню в розумінні статті 46 КК України не підлягає.

У випадку заподіяння кримінальним правопорушенням шкоди у вигляді смерті потерпілого звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (стаття 46 КК України) неможливе.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 439/397/17 (провадження № 13-66кк18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79298600>.

За наявності відповідного клопотання процесуальні документи, які стали підставою для проведення негласних (слідчих) розшукових дій, і яких не було відкрито стороні захисту в порядку, передбаченому статтею 290 Кримінального процесуального кодексу України, оскільки їх тоді не було у розпорядженні сторони обвинувачення, можуть бути відкриті іншій стороні, але суд не має допустити відомості, що містяться в цих матеріалах кримінального провадження, як докази

16 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула кримінальне провадження за касаційними скаргами захисника А. в інтересах засудженої Особи 9, захисника К. в інтересах засудженої Особи 8, засуджених Особи 10 та Особи 8 на вирок Новозаводського районного суду м. Чернігова від 11 березня 2016 року та ухвалу Апеляційного суду Чернігівської області від 15 травня 2017 року щодо Особи 8, Особи 9, Особи 10, Особи 11.

За результатами розгляду кримінального провадження Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Колегія суддів Касаційного кримінального суду у своїй ухвалі про направлення кримінального провадження на розгляд Великої Палати Верховного Суду висловила бажання відійти від правового висновку, викладеного у постанові Верховного Суду України від 16 березня 2017 року № 5-364кс16.

Згідно з цим правовим висновком невідкриття матеріалів сторонами одна одній в порядку статті 290 Кримінального процесуального кодексу України після закінчення досудового розслідування, а також додаткових матеріалів, отриманих до або під час судового розгляду, є підставою для визнання судом відомостей, що містяться в них, недопустимими як доказ.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що підстав для відходу від правового висновку Верховного Суду України немає з огляду на таке.

Відповідно до частини другої статті 290 КПК України прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ до матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні, у тому числі будь-які докази, які самі по собі або в сукупності з іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості або меншого ступеня винуватості обвинуваченого, або сприяти пом'якшенню покарання.

Таким чином, законодавець встановив процедуру, яка забезпечує реалізацію права на справедливий суд у його процесуальному аспекті, тобто надає можливість сторонам майбутнього судового розгляду ознайомитися із доказами кожної із них і підготувати правову позицію, що буде ними обстоюватись у змагальній процедурі судового розгляду.

Для доведення допустимості результатів НСРД мають бути відкриті не тільки результати цих дій, а й документи, які стали правовою підставою їх проведення (клопотання слідчого, прокурора, їх постанови, доручення, ухвала слідчого судді), оскільки змістом цих документів сторони можуть перевірити дотримання вимог кримінального процесуального закону стосовно негласних слідчих (розшукових) дій.

Згідно з частиною першою статті 86 КПК України доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом. Обов'язковим елементом порядку отримання доказів в результаті НСРД є попередній дозвіл уповноважених суб'єктів (слідчого судді, прокурора, слідчого) на їх проведення. Сторона захисту вправі мати інформацію про всі елементи процесуального порядку отримання стороною обвинувачення доказів, які остання має намір використати проти неї в суді. Інакше від самого початку судового розгляду сторона захисту перебуватиме зі стороною обвинувачення в нерівних умовах.

Відсутність у сторони захисту процесуальних документів, які стали правовою підставою для проведення НСРД, позбавляє її можливості поставити перед судом питання про недопустимість доказів, а суд – вирішити це питання до видалення до нарадчої кімнати. Особливо важливого значення вирішення цього питання судом на початкових етапах судового розгляду набуває у разі, коли йдеться про таку підставу визнання недопустимими доказів, які отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, як здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу

суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов (пункт 1 частини другої статті 87 КПК України).

Документи, які стали правовою підставою проведення НСРД (зокрема, не розсекречені на момент звернення до суду з обвинувальним актом), не можуть вважатися додатковими матеріалами до результатів проведених негласних слідчих (розшукових) дій, отриманими до або під час судового розгляду, оскільки є їх частиною.

Ці процесуальні рішення виступають правовою підставою проведення НСРД з огляду на їх функціональне призначення щодо підтвердження допустимості доказової інформації, отриманої за результатами проведення таких дій, і повинні перевірятися та враховуватися судом під час оцінки доказів.

Враховуючи, що НСРД проводяться під час досудового розслідування за ініціативою сторони обвинувачення, ця сторона має їх у своєму розпорядженні, зокрема прокурор – процесуальний керівник цього розслідування. Згідно з частиною другою статті 36 КПК України прокурор має повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування.

Що стосується процесуальних документів, які мають гриф секретності, то за змістом статей 85, 92, 290 КПК України прокурор – процесуальний керівник зобов'язаний під час досудового розслідування заздалегідь ініціювати процедуру їх розсекречення одночасно з результатами НСРД і забезпечити відкриття цих документів на етапі закінчення досудового розслідування.

Крім того, системне тлумачення статті 290 КПК України свідчить, що у частині одинадцятій цієї статті йдеться про ситуації, коли матеріали було отримано стороною після завершення виконання вимог цієї кримінально-процесуальної норми та закінчення досудового розслідування.

При цьому варто враховувати й те, що суд апеляційної інстанції може дослідити докази, які не досліджувалися судом першої інстанції, виключно якщо про дослідження таких доказів учасники судового провадження заявляли клопотання під час розгляду в суді першої інстанції та їм було відмовлено в його задоволенні або якщо про ці докази стало відомо після ухвалення судового рішення, що оскаржується (частина третя статті 404 КПК України). Якщо у процесі такого дослідження постанов, ухвал та клопотань буде встановлено порушення вимог статті 290 КПК України, то відомості наведені у відкритих процесуальних документах, не є допустимими доказами.

Висновок Великої Палати Верховного Суду про застосування норми права в порядку частини четвертої статті 442 КПК України.

За наявності відповідного клопотання процесуальні документи, які стали підставою для проведення НСРД (ухвали, постанови, клопотання) і яких не було відкрито стороні захисту в порядку, передбаченому статті 290 КПК України, оскільки їх тоді не було у розпорядженні сторони обвинувачення (процесуальні документи не було розсекречено на момент відкриття стороною обвинувачення матеріалів кримінального провадження), можуть бути відкриті іншій стороні, але суд не має допустити відомості, що містяться в цих матеріалах кримінального провадження, як докази.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 751/7557/15-к (провадження № 13-37к18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79298340>.

Питання правомірності заміни сторони у виконавчому провадженні, відкритому на підставі виконавчого напису нотаріуса, має вирішуватися в порядку адміністративного судочинства

16 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку письмового провадження справу за заявою Товариства з обмеженою відповідальністю «Фінансова компанія «Форінт» про заміну сторони у виконавчому провадженні за касаційною скаргою Особи 8 на ухвалу Окружного адміністративного суду міста Києва від 19 вересня 2017 року та ухвалу Київського апеляційного адміністративного суду від 5 грудня 2017 року.

25 травня 2017 року між Публічним акціонерним товариством «Кристалбанк» та заявником укладено договір факторингу (портфельного відступлення права вимоги), відповідно до якого серед інших було відступлено право вимоги за кредитним договором, укладеним між Особою 8 та Публічним акціонерним товариством «Райффайзен Банк Аваль». У зв'язку з наявністю виконавчого провадження, відкритого щодо примусового виконання виконавчого напису нотаріуса про стягнення з Особи 8 заборгованості на користь ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», ТОВ «ФК «Форінт» як новий кредитор звернулось до суду із заявою про заміну сторони виконавчого провадження.

Адміністративні суди першої та апеляційної інстанції заяву задовольнили.

Особа 8 подав касаційну скаргу, в якій просив відмовити у задоволенні заяви про заміну сторони у виконавчому провадженні. В заяві він, зокрема, стверджував: що договори факторингу, на підставі яких виникли спірні правовідносини, зокрема відбулась заміна кредитора, суперечать вимогам чинного законодавства; що існують обмеження щодо укладення таких договорів у частині набуття фактором відступленого права вимоги до боржників – фізичних осіб; що ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» втратив право вимоги до Особи 8 у момент укладення договору факторингу від 24 травня 2017 року з ПАТ «Кристалбанк», а виконавче провадження відкрито за заявою ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» вже після відступлення права вимоги до боржника – 5 червня 2017 року; що заяву про заміну сторони у виконавчому провадженні не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства, що така заява має бути розглянута судом загальної юрисдикції.

Позиція Великої Палати щодо предметної юрисдикції цього спору така.

У разі оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця при виконанні рішень інших органів (зокрема, і виконавчого напису нотаріуса) такий спір має бути вирішений саме адміністративним судом у силу прямих приписів статті 74 Закону України від 2 червня 2016 року № 1404-VIII «Про виконавче провадження» та статті 181 Кодексу адміністративного судочинства України (статті 287 КАС України у чинній редакції).

Отже нормами Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України встановлено судовий контроль за виконанням рішень, ухвалених судами в порядку цивільного та господарського судочинства.

Судовий контроль за виконанням рішень інших органів покладено законодавством на адміністративні суди. Аналізуючи в сукупності норми статті 15 Закону України «Про

виконавче провадження» та статті 264 КАС України, беручи до уваги, що питання правомірності заміни сторони у виконавчому провадженні є, по суті, превентивним судовим контролем у відповідному виконавчому провадженні, це питання повинно вирішуватися в порядку адміністративного судочинства.

Щодо суті спору Велика Палата зазначила, що з аналізу положень ЦК України не вбачається обмежень щодо відступлення факторові грошових вимог до боржника – фізичної особи, існує лише обмеження для фізичної особи бути стороною в такому договорі. Отже, суди першої та апеляційної інстанцій правильно застосували норми матеріального та процесуального права, прийнявши законні та обґрунтовані рішення.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 826/7941/117 (провадження № 11-1172апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79365487>.

Велика Палата Верховного Суду визначила умови обрахування початку перебігу строку позовної давності за позовами прокуратури у спрах про витребування майна з чужого незаконного володіння

17 жовтня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом першого заступника прокурора Київської області в інтересах держави в особі Іванковичівської сільської ради Васильківського району Київської області до Особи 3 й Особи 4 про витребування земельних ділянок із чужого незаконного володіння, за касаційними скаргами відповідачів на рішення Апеляційного суду Київської області від 23 листопада 2017 року.

За результатами розгляду Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

У справі, що розглядається, прокурор звернувся до суду в інтересах держави із позовом про витребування земельних ділянок із чужого незаконного володіння.

Суди встановили, що набуття у власність відповідачами спірних земельних ділянок відбулося з порушенням вимог чинного законодавства, оскільки питання щодо відведення та передання у власність відповідачам спірних земельних ділянок не розглядалось.

Відмовляючи в задоволенні позову, суд першої інстанції виходив із того, що прокурор порушив встановлений законом строк на звернення до суду за захистом права (позовну давність).

Скасовуючи це рішення та задовольняючи позов, апеляційний суд зазначив, що позовна давність не може поширюватися на вимоги власника про витребування майна з чужого незаконного володіння (стаття 387 Цивільного кодексу України), оскільки має місце так зване триваюче правопорушення.

Велика Палата, аналізуючи встановлені судами обставини справи, дійшла висновку про існування виключної правової проблеми щодо вирішення питання про дотримання строку звернення прокурора до суду за захистом інтересів держави у спірних правовідносинах.

Власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним (стаття 387 ЦК України).

Якщо майно за відплатним договором придбане в особи, яка не мала права його відчужувати, про що набувач не знав і не міг знати (добросовісний набувач), власник має право витребувати це майно від набувача лише у разі, якщо майно: 1) було загублене власником або особою, якій він передав майно у володіння; 2) було викрадене у власника або особи, якій він передав майно у володіння; 3) вибуло з володіння власника або особи, якій він передав майно у володіння, не з їхньої волі іншим шляхом (частина перша статті 388 ЦК України).

Якщо майно було набуто безвідплатно в особи, яка не мала права його відчужувати, власник має право витребувати його від добросовісного набувача у всіх випадках (частина третя статті 388 ЦК України).

Відсутність спрямованого на відчуження майна рішення відповідного органу місцевого самоврядування (зокрема, його підроблення) означає, що власник волю на відчуження не виявляв.

Загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки (стаття 257 ЦК України).

На віндикаційні позови держави та територіальних громад (в особі органів державної влади та місцевого самоврядування відповідно) поширюється загальна позовна давність.

Зміна правовідносин, які стали остаточними внаслідок спливу позовної давності або мали би стати остаточними, якби позовна давність була застосована без дискримінації на користь держави, є несумісною з принципом правової визначеності.

Прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, в позовній чи іншій заяві, скарзі обґрунтовує, в чому полягає порушення інтересів держави, необхідність їх захисту, визначені законом підстави для звернення до суду прокурора, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах (частина четверта статті 56 ЦПК України).

Прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу (абзац 1 частини третьої статті 23 Закону України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII «Про прокуратуру»).

Перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила (частина перша статті 261 ЦК України).

Якщо у передбачених законом випадках у разі порушення або загрози порушення інтересів держави з позовом до суду звертається прокурор від імені органу, уповноваженого державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, позовну давність слід обчислювати з дня, коли про порушення права або про особу, яка його порушила, довідався або міг довідатися орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах.

Позовна давність починає обчислюватися з дня, коли про порушення права або про особу, яка його порушила, довідався або міг довідатися прокурор, у таких випадках:

- 1) прокурор, який звертається до суду у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, довідався чи мав об'єктивну можливість довідатися (під час кримінального провадження, прокурорської перевірки тощо) про порушення або загрозу порушення таких інтересів чи про особу, яка їх порушила або може порушити, раніше, ніж орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах;
- 2) прокурор звертається до суду у разі порушення або загрози порушення інтересів держави за відсутності відповідного органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи іншого суб'єкта владних повноважень, до компетенції якого віднесені повноваження щодо захисту таких інтересів.

Беручи до уваги наведене, Велика Палата Верховного Суду погодилась із висновком суду першої інстанції про те, що прокурор пред'явив позов після спливу позовної давності, про застосування якої просили відповідачі, та залишила це рішення суду в силі.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 362/44/17 (провадження № 14-183цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79472747>.

Велика Палата Верховного Суду погодилась із висновком Верховного Суду України, що майно, яке вибуло з володіння власника на підставі рішення суду, ухваленого щодо цього майна, але в подальшому скасованого, вважається таким, що вибуло з володіння власника поза його волею

5 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом заступника прокурора Приморського району м. Одеси в інтересах держави в особі Одеської міської ради до Особи 3, Особи 4, Товариства з обмеженою відповідальністю «Івент Менеджмент Груп», треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, – Реєстраційна служба Одеського міського управління юстиції, Державне земельне агентство в місті Одесі, про скасування державного акта на право власності на земельну ділянку, визнання недійсним договору купівлі-продажу, визнання недійсним акта прийому-передачі нерухомого майна, витребування майна з чужого незаконного володіння та встановлення порядку виконання рішення суду за заявою заступника Генерального прокурора України про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 20 вересня 2017 року, ухвали Апеляційного суду Одеської області від 17 вересня 2015 року та рішення Приморського районного суду міста Одеси від 7 липня 2015 року

За результатами розгляду справи Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Щодо відсутності волі власника на вибуття з його володіння майна на підставі рішення суду, ухваленого щодо цього майна, але надалі скасованого.

Власник має право витребувати майно з чужого незаконного володіння (стаття 387 Цивільного кодексу України).

Відповідно до висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові від 17 грудня 2014 року у справі № 6-140цс14, власник майна може витребувати належне йому майно від будь якої особи, яка є останнім набувачем майна та яка набула майно з незаконних підстав, незалежно від того, скільки разів це майно було відчужене попередніми набувачами, та без визнання попередніх угод щодо спірного майна недійсними. При цьому норма частини першої статті 216 ЦК України не може застосовуватись як підстава позову про повернення майна, переданого на виконання недійсного правочину, яке було в наступному набувачем відчужене третій особі, оскільки надає право повернення майна лише стороні правочину, який визнано недійсним. Захист порушених прав особи, що вважає себе власником майна, яке було неодноразово відчужене, можливий шляхом пред'явлення віндикаційного позову до останнього набувача цього майна з підстав, передбачених статтями 387 та 388 ЦК України.

За змістом статті 388 ЦК України майно, яке вибуло з володіння власника на підставі рішення суду, ухваленого щодо цього майна, але в подальшому скасованого, вважається таким, що вибуло з володіння власника поза його волею. Саме такий висновок викладений у постанові Верховного Суду України від 24 червня 2015 року у справі № 6-251цс15.

Велика Палата Верховного Суду з цим висновком Верховного Суду України погоджується.

Суди у справі № 522/2202/15-ц встановили, що судові рішення у справі № 2-1491-1/07, яке надалі було скасоване, виконане шляхом видання Особі З державного акта.

З огляду на те, що державний акт був виданий на виконання судового рішення у справі № 2-1491-1/07, а не на підставі відповідного рішення органу місцевого самоврядування або органу виконавчої влади, то вирішення питання про правомірність видання державного акта безпосередньо залежить від законності судового рішення, на підставі якого такий акт виданий, і від дотримання вимог, передбачених земельним законодавством.

Отже, у цій справі не відповідають висновку Верховного Суду України, сформульованому у постанові від 24 червня 2015 року у справі № 6-251цс15, та є помилковими висновки судів про вибуття земельної ділянки за волею Одеської міської ради, оскільки її виконавчий орган видав державний акт на виконання судового рішення, яке надалі було скасоване.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 5 грудня 2018 року у справі № 522/2202/15-ц (провадження № 14-132цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79298391>.

Передання земельної ділянки, віднесеної до територій зелених насаджень загального користування (земельної ділянки зелених зон і зелених насаджень міст), для будівництва й обслуговування житлового будинку без зміни її цільового призначення суперечить приписам Земельного кодексу України, навіть якщо така ділянка за функціональним призначенням лише частково належить до територій зелених насаджень загального користування, тобто до земель рекреаційного призначення

12 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за позовом першого заступника прокурора Шевченківського району міста Києва до Особи 3, Особи 4, Київської міської ради про визнання недійсними рішення, державного акта на право власності на земельну ділянку та договору купівлі-продажу, а також відновлення становища, яке існувало до порушення, за заявою заступника Генерального прокурора України про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 листопада 2016 року, ухвали Апеляційного суду міста Києва від 10 грудня 2015 року та рішення Шевченківського районного суду міста Києва від 18 грудня 2014 року.

За результатами розгляду справи Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у наданій для порівняння ухвалі від 23 липня 2015 року у справі № 6-8179св15 дійшов висновку, що не могла передаватись у приватну власність земельна ділянка, яка була відчужена за рішенням органу місцевого самоврядування відповідачу, оскільки згідно з генеральним планом населеного пункту вона віднесена до територій зелених насаджень загального користування (парки, сквери). Тому суд, керуючись статтями 19, 20, 21, 51, 52 і 83 Земельного кодексу України, вважав, що є правові підстави для визнання незаконним і скасування оспорюваного рішення міської ради та витребування відповідної земельної ділянки у добросовісного набувача.

Натомість, у справі № 761/31121/14-ц Апеляційний суд міста Києва в ухвалі від 10 грудня 2015 року, встановивши належність земельної ділянки за функціональним призначенням частково до території зелених насаджень загального користування та частково до території житлової садибної забудови, інакше застосував приписи статті 52 ЗК України. Зокрема, апеляційний суд вважав, що передання органом місцевого самоврядування у власність земельної ділянки, яка частково належить до території зелених насаджень загального користування, не суперечить обмеженням щодо використання земель рекреаційного призначення, встановленим статтею 52 ЗК України. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, залишаючи ухвалою від 30 листопада 2016 року без змін рішення судів у цій справі, погодився з висновками апеляційного суду щодо застосування норм матеріального права та вважав, що суди правильно застосували приписи статей 20, 21, 51 і 52 ЗК України.

Отже, існує неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права про передання частини території зелених насаджень загального користування (парки, сквери) для будівництва й обслуговування жилого

будинку, що спричинило ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Землі України за основним цільовим призначенням поділяються, зокрема, на землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; землі рекреаційного призначення (стаття 19 ЗК України у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин).

До земель рекреаційного призначення належать, зокрема, земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст (стаття 51 ЗК України).

На землях рекреаційного призначення забороняється діяльність, що перешкоджає або може перешкоджати використанню їх за призначенням, а також негативно впливає або може вплинути на природний стан цих земель (частина друга стаття 52 ЗК України у зазначеній редакції).

Отже, передання земельної ділянки, віднесеної до території зелених насаджень загального користування (земельної ділянки зелених зон і зелених насаджень міст), для будівництва й обслуговування житлового будинку без зміни її цільового призначення суперечить приписам ЗК України, навіть якщо така ділянка за функціональним призначенням лише частково (як встановив Апеляційний суд міста Києва в ухвалі від 10 грудня 2015 року) належить до території зелених насаджень загального користування, тобто до земель рекреаційного призначення.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у справі № 761/31121/14-ц (провадження № 14-218цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79365520>.

Скасування у судовому порядку тарифів, які були чинними на час нарахування вартості житлово-комунальних послуг, є підставою для перерахунку вартості наданих послуг здійсненого за зверненням споживача

16 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула у порядку спрощеного позовного провадження заяву Особи 3 про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 червня 2017 року, ухвали Апеляційного суду міста Києва від 17 серпня 2016 року та рішення Печерського районного суду міста Києва від 19 травня 2016 року в цивільній справі № 757/31606/15-ц (провадження № 14-285цс18) за позовом Особи 3 до Житлово-будівельного кооперативу «Металіст», Публічного акціонерного товариства «Акціонерна компанія «Київводоканал», ПАТ «Київенерго» про зобов'язання здійснити перерахунок за житлово-комунальні послуги.

За результатами розгляду заяви Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Згідно із частиною третьою статті 20 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» споживач зобов'язаний оплачувати житлово-комунальні послуги у строки, встановлені договором або законом.

Частинами першою та другою статті 32 цього Закону передбачено, що плата за житлово-комунальні послуги нараховується щомісячно відповідно до умов договору в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Розмір плати за комунальні послуги розраховується виходячи з розміру затверджених цін/тарифів та показань засобів обліку або за нормами, затвердженими в установленому порядку.

Частиною першою статті 7 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» визначено, що до повноважень органів місцевого самоврядування у сфері житлово-комунальних послуг належить, в тому числі, встановлення цін/тарифів на житлово-комунальні послуги відповідно до закону.

Відповідно до підпункту 2 пункту «а» частини першої статті 28 Закону України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» зі змінами, внесеними Законом № 1198-VII від 10 квітня 2014 року, до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать встановлення в порядку і межах, визначених законодавством, тарифів на побутові, комунальні (крім тарифів на теплову енергію, централізоване водопостачання та водовідведення, перероблення та захоронення побутових відходів, послуги з централізованого опалення, послуги з централізованого постачання холодної води, послуги з централізованого постачання гарячої води, послуги з водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем), які встановлюються національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг), транспортні та інші послуги.

Відповідно до частини п'ятої статті 19 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» виконавцем послуг з централізованого постачання холодної води та послуг з водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем) для об'єктів усіх форм власності є суб'єкт господарювання, що провадить господарську діяльність з централізованого водопостачання та водовідведення.

Нарахування плати за житлово-комунальні послуги по квартирі за Адресою 1 у спірний період (з 1 грудня 2006 року по 30 червня 2014 року) здійснювалися відповідно до тарифів на житлово-комунальні послуги, прийнятих розпорядженнями КМДА, які в подальшому були скасовані постановами Шевченківського районного суду міста Києва від 21 березня та 30 вересня 2014 року.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодилися суди апеляційної та касаційної інстанцій, помилково вважав, що оскільки в момент нарахування плати за житлово-комунальні послуги тарифи були чинними, незважаючи на те, що в подальшому їх було скасовано, позивач не має права на здійснення перерахунку нарахованих йому платежів.

За таких обставин ухвалені у справі судові рішення першої, апеляційної та касаційної інстанцій підлягають скасуванню відповідно до статті 360-4 Цивільного процесуального кодексу України у редакції, чинній на час звернення із заявою про перегляд судових рішень.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 757/31606/15-ц (провадження № 14-285цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79250496>.

Спір між страховиком і страхувальником, статус якого як фізичної особи – підприємця визначено в договорі страхування, підлягає розгляду за правилами господарського судочинства

16 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Особи 1 на ухвалу Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 12 квітня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Запорізької області від 1 червня 2017 року у цивільній справі № 336/4748/16-ц (провадження № 14-539цс18) за позовом Особи 1 до Приватного акціонерного товариства «Страхова компанія «Уніка», третя особа – Публічне акціонерне товариство «Райффайзен Банк Аваль», про стягнення страхового відшкодування.

За результатами розгляду касаційної скарги Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Касаційну скаргу мотивовано тим, що до ФОП слід застосовувати норми спеціального (господарського) законодавства, якщо предметом регулювання безпосередньо є їх підприємницька діяльність. Проте якщо предмет регулювання виходить за межі підприємницької діяльності, зачіпаючи приватні інтереси суб'єкта, та в повній мірі врегульовується нормами Цивільного кодексу України, слід брати до уваги норми цивільного законодавства. Крім того, позивач зазначав, що викрадений автомобіль, використовувався ним не у підприємницькій діяльності, а для особистих потреб. Тому вважає, що ця справа підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства та має бути передана на розгляд до Шевченківського районного суду м. Запоріжжя. Позивач також зазначив, що ухвали судів першої та апеляційної інстанцій не відповідають вимогам Цивільного процесуального кодексу України.

Частиною третьою статті 353 Господарського кодексу України визначено, що страхувальниками у цьому Кодексі визначаються учасники господарських відносин, які уклали договори страхування зі страховиками або є страхувальниками відповідно до закону.

Предметом позову у справі, яка розглядається в касаційному порядку, є стягнення страхового відшкодування за договором № 009045/4008/0000001, який укладено, як установили суди першої й апеляційної інстанцій, між ФОП Особою 1 та ПрАТ «СК «Уніка», тобто за договором, сторонами якого є суб'єкти господарювання. Свій правовий статус сторони зазначеного вище договору Особа 1 визначив самостійно з власної волі.

Вигодонабувачем за договором № 009045/4008/0000001 є ПАТ «Райффайзен Банк Аваль».

Таким чином, з огляду на суб'єктний склад спору, предмет позову та характер спірних правовідносин Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що спір підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

Твердження позивача про те, що застрахований автомобіль належить йому на праві власності та використовується ним для власних потреб, що свідчить про належність спору до юрисдикції загальних судів, Велика Палата Верховного Суду відхиляє, адже зазначене не перешкоджає використанню цього транспортного засобу для здійснення

господарської діяльності ФОП Особою 1 та не впливає на правильність висновків судів попередніх інстанцій про розгляд спору за правилами господарського судочинства.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 336/4748/16-ц (провадження № 14-539цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79250503>.

Несплачена позивачеві сума пенсії, що підлягає стягненню за рішенням суду, не може вважатися майновою шкодою в розумінні статті 1166 Цивільного кодексу України, а є сумою нарахованої пенсії, яка підлягає виплаті в порядку виконання постанови суду

16 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Самбірського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Львівської області на рішення Самбірського міськрайонного суду Львівської області від 17 березня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Львівської області від 1 серпня 2017 року в цивільній справі № 452/3296/16-ц (провадження № 14-582цс18) за позовом Особи 3 до Самбірського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Львівської області, третя особа – Самбірське управління Державної казначейської служби України Львівської області, про стягнення невикраченої пенсії.

За результатами розгляду касаційної скарги Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Як на підставу своїх позовних вимог позивач відповідно до статті 1166 Цивільного кодексу України посилався на заподіяну відповідачем майнову шкоду, яка полягає у невикраченні пенсії на виконання рішення суду.

Законом України від 5 червня 2012 року № 4901-VI «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» встановлено гарантії держави щодо виконання судових рішень та виконавчих документів, визначених Законом України від 2 червня 2016 року № 1404-VIII «Про виконавче провадження», а також особливості їх виконання.

Статтею 3 Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» встановлено, що виконання рішень суду про стягнення коштів, боржником яких є державний орган, здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, у межах відповідних бюджетних призначень шляхом списання коштів з рахунків такого державного органу, а в разі відсутності в зазначеного державного органу відповідних призначень – за рахунок коштів, передбачених за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду.

Механізм виконання рішень про стягнення коштів з державного та місцевих бюджетів або боржників, прийнятих судами, а також іншими державними органами (посадовими особами), які відповідно до закону мають право приймати такі рішення, визначений постановою Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2014 року № 440.

Стягнення несплаченої позивачеві за рішенням суду суми пенсії в цивільній справі на підставі статті 1166 ЦК України є подвійною відповідальністю за одне й те ж зобов'язання, що відповідно до положень Конституції України є недопустимим.

У зв'язку з наведеним Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про скасування судових рішень судів попередніх інстанцій, оскільки суди помилково застосували до спірних правовідносин статтю 1166 ЦК України, повторно стягнувши з відповідача суму нарахованої, але не виплаченої пенсії.

Несплачена позивачеві сума пенсії, що підлягає стягненню за рішенням суду, не може вважатися майновою шкодою в розумінні статті 1166 ЦК України, а є сумою нарахованої пенсії, яка підлягає виплаті в порядку виконання постанови суду, відтак зазначені норми права не застосовуються до спірних правовідносин.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 452/3296/16-ц (провадження № 14-582цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79250505>.

Прийняття особи на службу в органах місцевого самоврядування за строковим трудовим договором (контрактом) без проведення конкурсу не свідчить про набуття такою особою статусу посадової особи органу місцевого самоврядування, оскільки така служба не є діяльністю на постійній основі

16 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Микільської сільської ради Солонянського району Дніпропетровської області на постанову Апеляційного суду Дніпропетровської області від 6 червня 2018 року у цивільній справі № 192/1855/17 (провадження № 14-569цс18) за позовом Особи 1 до Микільської сільської ради Солонянського району Дніпропетровської області про визнання незаконним та скасування розпорядження, поновлення на посаді, стягнення заборгованості із заробітної плати, середнього заробітку за час вимушеного прогулу й відшкодування моральної шкоди.

За результатами розгляду касаційної скарги Велика Палата прийняла постанову в якій зазначила наступне.

Для визначення юрисдикційної належності спору у справі, яка розглядається в касаційному порядку, необхідно з'ясувати, чи пов'язаний спір з прийняттям, проходженням чи звільненням особи з публічної служби, у цьому випадку – зі служби в органах місцевого самоврядування.

За загальним правилом прийняття на службу в органи місцевого самоврядування, окрім виборних посад, проводиться на конкурсній основі. Інший порядок призначення встановлено для працівників патронатної служби.

Відповідно до частини п'ятої статті 10 Закону України від 7 червня 2001 року № 2493-III «Про службу в органах місцевого самоврядування» на час відсутності (відпустки) посадових осіб органів місцевого самоврядування (крім виборних посад) для виконання їх повноважень можуть прийматися на службу особи за строковим трудовим договором (контрактом).

Таким чином, відповідно до вимог вищезазначеної норми тимчасово на час відсутності посадових осіб органів місцевого самоврядування для виконання їх повноважень на посаду, що не є вакантною, за розпорядженням голови органу місцевого

самоврядування може бути прийнято особою за строковим трудовим договором (контрактом) як за результатами конкурсу, так і без його проведення. Формулювання норм частини п'ятої статті 10 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» дає можливість для такого її тлумачення.

Разом з тим прийняття на службу за строковим трудовим договором (контрактом) без проведення конкурсу не свідчить про набуття такою особою статусу посадової особи органу місцевого самоврядування, оскільки така служба не є діяльністю на постійній основі. Особа, прийнята на роботу за строковим трудовим договором поза межами конкурсу, не складає присягу посадових осіб місцевого самоврядування, їй не присвоюється ранг у межах відповідної категорії посад посадових осіб місцевого самоврядування, також така особа не зобов'язана проходити атестацію відповідно до вимог статті 17 зазначеного Закону.

Суди встановили, що Особу 1 на підставі її заяви було прийнято на посаду виконувача обов'язків спеціаліста II категорії (землевпорядника) за розпорядженням голови Сільради від 9 червня 2015 року відповідно до положень статті 10 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», з укладанням строкового трудового договору (контракту) з 9 червня 2015 року до прийняття на посаду спеціаліста II категорії (землевпорядника) на загальних підставах на умовах конкурсу.

Доказів щодо складення присяги посадової особи місцевого самоврядування Особою 1, присвоєння їй рангу у межах відповідної категорії посад посадових осіб місцевого самоврядування в матеріалах справи немає.

За таких обставин Велика Палата Верховного Суду погодилась із висновком суду апеляційної інстанції про те, що Особа 1 не набула статусу посадової особи органу місцевого самоврядування, а її діяльність на посаді виконувача обов'язків спеціаліста II категорії (землевпорядника) не можна вважати проходженням публічної служби.

З огляду на суб'єктний склад спору, предмет позову та характер спірних правовідносин Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що спір у справі підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 192/1855/17 (провадження № 14-569цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79250508>.

Передбачене частиною другою статті 625 Цивільного кодексу України нарахування 3 % річних має компенсаційний, а не штрафний характер, оскільки є способом захисту майнового права та інтересу, який полягає у отриманні компенсації від боржника. Тому при обрахунку 3 % річних за основу має братися прострочена сума, визначена у договорі чи судовому рішенні, а не її еквівалент у національній валюті України

16 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Особи 4 на рішення Переяслав-Хмельницького міськрайонного суду Київської області від 6 лютого 2017 року та

постанову Апеляційного суду Київської області від 16 січня 2018 року у цивільній справі за позовом Особи 3 до Особи 4 про стягнення боргу за договором позики.

За результатами розгляду касаційної скарги Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

За договором позики одна сторона (позикодавець) передає у власність другій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості (частина перша статті 1046 Цивільного кодексу України).

Відповідно до частини першої статті 1049 ЦК України позичальник зобов'язаний повернути позикодавцеві позику (грошові кошти у такій самій сумі або речі, визначені родовими ознаками, у такій самій кількості, такого самого роду та такої самої якості, що були передані йому позикодавцем) у строк та в порядку, що встановлені договором.

Відповідно до статті 192 ЦК України іноземна валюта може використовуватися в Україні у випадках і в порядку, встановлених законом.

Гривня має статус універсального платіжного засобу, який без обмежень приймається на всій території України, однак обіг іноземної валюти обумовлений вимогами спеціального законодавства України.

Гривня як національна валюта є єдиним законним платіжним засобом на території України. Сторони, якими можуть бути як резиденти, так і нерезиденти – фізичні особи, які перебувають на території України, у разі укладення цивільно-правових угод, які виконуються на території України, можуть визначити в грошовому зобов'язанні грошовий еквівалент в іноземній валюті. Відсутня заборона на укладення цивільних правочинів, предметом яких є іноземна валюта, крім використання іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави, за винятком оплати в іноземній валюті за товари, роботи, послуги, а також оплати праці, на тимчасово окупованій території України. У разі отримання у позику іноземної валюти позичальник зобов'язаний, якщо інше не передбачене законом чи договором, повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики), тобто таку ж суму коштів у іноземній валюті, яка отримана у позику.

Тому як укладення, так і виконання договірних зобов'язань в іноземній валюті, зокрема позики, не суперечить чинному законодавству.

Суд має право ухвалити рішення про стягнення грошової суми в іноземній валюті, при цьому з огляду на положення частини першої статті 1046 ЦК України, а також частини першої статті 1049 ЦК України належним виконанням зобов'язання з боку позичальника є повернення коштів у строки, у розмірі та саме у тій валюті, яка визначена договором позики, а не в усіх випадках та безумовно в національній валюті України.

Крім того, висновки про можливість ухвалення судом рішення про стягнення боргу в іноземній валюті містяться й у постанові Великої Палати Верховного Суду від 4 липня 2018 року у справі № 14-134цс18.

Враховуючи викладене, а також зміст договору позики, яка вважається повернутою в момент передання позикодавцеві речей, визначених родовими ознаками, або

зарахування грошової суми, що позичалася, на його банківський рахунок (частина третя статті 1049 ЦК України).

Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне відступити від правового висновку, викладеного у постанові Верховного Суду України від 2 липня 2014 року у справі № 6-79цс14, а також у постанові Верховного Суду від 25 липня 2018 року у справі № 308/3824/16-ц.

Що стосується можливості і порядку визначення в рішенні суду еквівалента суми боргу в національній валюті, то Велика Палата Верховного Суду зазначає, що нею висловлена правова позиція з цього приводу, яку викладено у постанові від 4 липня 2018 року в справі № 14-134цс18. Велика Палата Верховного Суду вказала, що зазначення судом у своєму рішенні двох грошових сум, які необхідно стягнути з боржника, внесло двозначність до розуміння суті обов'язку боржника, який має бути виконаний примусово за участю державного виконавця. У разі зазначення у судовому рішенні про стягнення суми коштів в іноземній валюті з визначенням еквівалента такої суми у гривні стягувачеві має бути перерахована вказана у резолютивній частині судового рішення сума в іноземній валюті, а не її еквівалент у гривні.

Згідно зі статтею 625 ЦК України боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу та 3 % річних від простроченої суми, якщо інший розмір відсотків не встановлений договором або законом.

У контексті статей 524, 533-535, 625 ЦК України можна зробити висновок, що грошовим є зобов'язання, яке виражається в грошових одиницях України (грошовому еквіваленті в іноземній валюті чи в іноземній валюті), таке правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана сплатити гроші на користь другої сторони (кредитора), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Оскільки стаття 625 ЦК України розміщена в розділі I «Загальні положення про зобов'язання» книги 5 ЦК України, то вона поширює свою дію на всі зобов'язання, якщо інше не передбачено в спеціальних нормах, які регулюють суспільні відносини з приводу виникнення, зміни чи припинення окремих видів зобов'язань.

Передбачене частиною другою статті 625 ЦК України нарахування 3 % річних має компенсаційний, а не штрафний характер, оскільки є способом захисту майнового права та інтересу, який полягає у отриманні компенсації від боржника.

Тому при обрахунку 3 % річних за основу має братися прострочена сума, визначена у договорі чи судовому рішенні, а не її еквівалент у національній валюті України.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 373/2054/16-ц (провадження № 14-446цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79382745>.

Велика Палата Верховного Суду підтвердила висновок Верховного Суду України, що після поновлення працівника на роботі виплачена йому вихідна допомога в силу вимог статті 1215 Цивільного кодексу України поверненню не підлягає

16 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ПАТ «Міський комерційний банк» на рішення Дарницького районного суду міста Києва від 3 листопада 2015 року та ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 6 червня 2016 року у цивільній справі за позовом ПАТ «Міський комерційний банк» до Особи 3 про стягнення коштів.

За результатами розгляду касаційної скарги Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Згідно з частиною першою статті 1212 Цивільного кодексу України особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуто майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно.

Разом з тим у статті 1215 ЦК України передбачено загальне правило, коли набуто особою без достатньої правової підстави майно за рахунок іншої особи не підлягає поверненню.

Згідно з частиною першою зазначеної статті не підлягає поверненню заробітна плата і платежі, що прирівнюються до неї, пенсії, допомоги, стипендії, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, аліменти та інші грошові суми, надані фізичній особі як засіб до існування, якщо їх виплата проведена фізичною або юридичною особою добровільно, за відсутності рахункової помилки з її боку і недобросовісності з боку набувача.

При цьому правильність здійснених розрахунків, за якими була проведена виплата, а також добросовісність набувача презюмуються, і відповідно тягар доказування наявності рахункової помилки та недобросовісності набувача покладається на платника відповідних грошових сум.

Аналогічні за своїм змістом висновки про застосування статті 1215 ЦК України висловлені, зокрема, в постановках Верховного Суду України від 22 січня 2014 року у справі № 6-151цс13 та від 2 липня 2014 року у справі № 6-91цс14.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що у статті 1215 ЦК України передбачені загальні випадки, за яких набуто особою без достатньої правової підстави майно за рахунок іншої особи не підлягає поверненню. Її тлумачення свідчить, що законодавцем передбачені два винятки із цього правила: по-перше, якщо виплата відповідних грошових сум є результатом рахункової помилки особи, яка проводила таку виплату; по-друге, у разі недобросовісності набувача такої виплати. При цьому правильність здійснених розрахунків, за якими була проведена виплата, а також добросовісність набувача презюмуються, і відповідно тягар доказування наявності рахункової помилки та недобросовісності набувача покладається на платника відповідних грошових сум.

Доказів про набуття відповідачем 10 142,33 грн у результаті рахункової помилки позивача матеріали справи не містять, на такі обставини сторони не посилаються.

Сам факт оскарження відповідачем у судовому порядку наказу про звільнення з посади згідно з пунктом 1 статті 40 Кодексу законів про працю України (зміни в організації виробництва і праці, в тому числі ліквідація, реорганізація, банкрутство або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників) не може свідчити про недобросовісність дій особи, оскільки є реалізацією нею конституційного права, передбаченого статтею 55 Конституції України, на захист судом прав і свобод людини і громадянина.

За таких обставин Велика Палата Верховного Суду погодилась з висновком судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для повернення грошових коштів на підставі вимог статті 1212 ЦК України, оскільки, незважаючи на те, що після поновлення Особи 3 на роботі підстава для виплати вихідної допомоги відпала (наказ, на підставі якого було здійснено виплату вихідної допомоги, скасований рішенням Дарницького районного суду міста Києва від 3 березня 2015 року), в силу вимог статті 1215 ЦК України ці кошти поверненню не підлягають.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 753/15556/15-ц (провадження № 14-445цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79388252>.

Дії начальника органу державної виконавчої служби щодо передачі виконавчого провадження скаржника до іншого органу виконавчої служби у зв'язку із значним навантаженням виконавчих проваджень на кожного виконавця є правомірними, оскільки органи державної виконавчої служби наділені дискреційними повноваженнями щодо передачі виконавчих проваджень

16 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Особи 3 та його представника Особи 4 на ухвалу Каланчацького районного суду Херсонської області від 30 січня 2018 року та постанову Апеляційного суду Херсонської області від 22 березня 2018 року у справі за скаргою Особи 3 на дії головного державного виконавця Каланчацького районного відділу державної виконавчої служби Головного територіального управління юстиції у Херсонській області, начальника Управління ДВС ГТУЮ у Херсонській області.

За результатами розгляду касаційної скарги Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Відповідно до статті 383 Цивільного процесуального кодексу України в редакції, яка діяла на час звернення зі скаргою, сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їх права чи свободи.

Питання юрисдикційності справ за скаргами на дії державного виконавця вже було розглянуто Великою Палатою Верховного Суду, і з цього приводу зроблено висновок про те, що вказані справи мають розглядатися у порядку того судочинства, у якому ухвалені

судові рішення, на виконання яких видано виконавчі документи, що підлягають примусовому виконанню. У порядку адміністративного судочинства розглядаються скарги на дії, бездіяльність та рішення державного виконавця у виконавчому провадженні, у якому, окрім виконавчих листів, виданих на виконання рішень, ухвалених за правилами цивільного судочинства, об'єднані рішення інших органів чи примусово виконуються судові рішення, ухвалені за правилами різних процесуальних законів. Зокрема, такі висновки містяться в постановах від 14 березня 2018 року у справі № 14-19цс18, від 20 червня 2018 року у справі № 14-207цс18, від 12 вересня 2018 року у справі № 11-675ап18, і підстав для відступу від такої позиції не вбачається.

За таких обставин Велика Палата Верховного Суду погодилась із висновком судів попередніх інстанцій про розгляд спору у порядку цивільного судочинства, оскільки судами як першої, так і апеляційної інстанцій встановлено, що оскаржуються дії виконавця та начальника державної виконавчої служби щодо виконання виконавчого листа, виданого на виконання рішення, ухваленого в порядку цивільного судочинства. У матеріалах справи немає доказів того, що у зведеному виконавчому провадженні об'єднано виконавчі документи, видані на виконання судових рішень, ухвалених за правилами різних юрисдикцій, чи містяться рішення інших органів, і суди першої та апеляційної інстанцій таких обставин не встановили.

Також Велика Палата Верховного Суду погодилась з висновком судів першої та апеляційної інстанцій, що оскаржувані дії головного державного виконавця Каланчацького РВ ДВС ГТУЮ у Херсонській області та начальника УДВС ГТУЮ у Херсонській області є правомірними, а примусове виконання рішення Каланчацького районного суду Херсонської області державними виконавцями ВПВР УДВС ГТУЮ у Херсонській області жодним чином не порушує прав боржника Особи 3, оскільки Закон України від 2 червня 2016 року № 1404-VIII «Про виконавче провадження» наділяє орган державної виконавчої служби дискреційними повноваженнями щодо передачі виконавчих проваджень, перелік обставин яких не є вичерпним.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 657/233/14-ц (провадження № 14-447цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79365462>.

До скарги на дії державного виконавця, предмет якої не стосується оскарження рішення, дії чи бездіяльності державного виконавця щодо стягнення виконавчого збору та/або витрат на проведення виконавчих дій, застосовується загальний порядок судового оскарження, згідно з яким вона має розглядатися судом, що видав виконавчий документ

16 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку спрощеного позовного провадження справу № 914/3015/15 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Фінансова компанія «Інтайм Фінанс» до Державного підприємства «Львівський бронетанковий завод» про стягнення 3 797 207,93 дол. США за касаційною скаргою ДП «Львівський бронетанковий завод» на постанову Львівського апеляційного господарського суду від 24 вересня 2018 року за скаргою ДП «Львівський бронетанковий завод» на дії головного державного виконавця відділу примусового

виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України.

Визначаючи юрисдикцію суду щодо розгляду поданої ДП «Львівський бронетанковий завод» скарги на дії державного виконавця, Велика Палата Верховного Суду керується таким.

Законом України від 2 червня 2016 року № 1404-VIII «Про виконавче провадження» встановлено спеціальний порядок судового оскарження рішення, дії чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця щодо стягнення виконавчого збору та/або витрат на проведення виконавчих дій, згідно з яким відповідні спори відносяться до юрисдикції адміністративних судів та підлягають розгляду за правилами адміністративного судочинства.

Водночас Велика Палата Верховного Суду наголошує, що для визначення предметної юрисдикції, зокрема й стосовно судового оскарження рішення, дії чи бездіяльності державного виконавця, вирішальне значення має суть оспорюваних дій.

Так, в основу оскаржуваної постанови суду апеляційної інстанції, якою закрито провадження за скаргою ДП «Львівський бронетанковий завод» на дії державного виконавця, покладено висновок про те, що вказана скарга фактично стосується питання правомірності стягнення з боржника суми виконавчого збору, оскільки кошти, що надійшли від ДП «Львівський бронетанковий завод» на рахунок обліку депозитних сум при примусовому виконанні наказу Господарського суду Львівської області від 17 жовтня 2017 року, у тому числі й спірні кошти у розмірі 135 964,33 грн, стягнуті 20 грудня 2017 року з належного ДП «Львівський бронетанковий завод» рахунку № 2604501003853, відкритого ним у Публічному акціонерному товаристві «Оксі Банк», були перераховані в рахунок стягнення виконавчого збору на виконання постанови про стягнення виконавчого збору від 27 грудня 2017 року у виконавчому провадженні № 55321971 та на підставі розпорядження державного виконавця від 5 січня 2018 року № 55321971/9.

Однак суд апеляційної інстанції не взяв до уваги те, що предмет скарги ДП «Львівський бронетанковий завод» на дії державного виконавця (тобто суть оскаржуваних дій) стосується правомірності стягнення 20 грудня 2017 року з належного ДП «Львівський бронетанковий завод» спеціального рахунку № 2604501003853 вказаних коштів у розмірі 135 964,33 грн на виконання платіжної вимоги від 8 грудня 2017 року № 200/9-14, а також не врахував, що стягнення виконавчого збору, в тому числі й цих коштів, було здійснено державним виконавцем вже після здійснення оскаржуваних дій, а саме – після 20 грудня 2017 року, тобто є результатом інших дій державного виконавця, оскарження яких не є предметом скарги ДП «Львівський бронетанковий завод» у цій справі.

Отже, скарга ДП «Львівський бронетанковий завод» на дії державного виконавця у цій справі щодо звернення стягнення за виконавчим документом на кошти відповідача, розміщені на спеціальному рахунку № 2604501003853, не стосується оскарження рішення, дії чи бездіяльності державного виконавця щодо стягнення виконавчого збору та/або витрат на проведення виконавчих дій, тому до цієї скарги застосовується

загальний порядок судового оскарження, згідно з яким вона має розглядатися судом, який видав виконавчий документ, тобто в межах цієї справи за правилами господарського судочинства.

Таким чином, перевіривши застосування судом апеляційної інстанції норм процесуального права на підставі встановлених судами попередніх інстанцій фактичних обставин справи та в межах доводів касаційної скарги, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про те, що розгляд скарги ДП «Львівський бронетанковий завод» на дії державного виконавця стосовно звернення стягнення за виконавчим документом (за наказом Господарського суду Львівської області від 17 жовтня 2017 року у цій справі) на кошти відповідача, розміщені на спеціальному рахунку № 2604501003853, не належить до юрисдикції адміністративних судів, а підлягає розгляду в межах цієї справи за правилами господарського судочинства, а звідси – оскаржувана постанова суду апеляційної інстанції у цій справі є такою, що прийнята з порушенням норм процесуального права.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 914/3015/15 (провадження № 12-284гс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79314110>.

Справи щодо використання земельних ділянок не за цільовим призначенням розглядаються судами у порядку цивільного судочинства за нормами Земельного кодексу України як спори про додержання правил добросусідства і в тому разі, коли вони попередньо не розглядалися відповідним органом місцевого самоврядування чи органом виконавчої влади з питань земельних ресурсів

16 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку письмового провадження касаційну скаргу Особи 3 на постанову Київського апеляційного адміністративного суду від 23 лютого 2017 року у справі за позовом Особи 4 до Комунального підприємства «Центр ідентифікації тварин» виконавчого органу Київського міської ради (Київська міська державна адміністрація), треті особи: Особа 3, Особа 5, про визнання неправомірними дій та зобов'язання вчинити певні дії.

Особа 4 є власником нерухомого майна за Адресою 2, а Особа 5 та Особа 6 є власниками сусідньої земельної ділянки за Адресою 2. Обидві земельні ділянки знаходяться в садовому товаристві «Більшовик» з цільовим призначенням – для ведення садівництва.

З матеріалів справи також убачається, що Особа 5 разом з Особою 3 є членами Всеукраїнського громадського об'єднання «Кінологічна спілка України», на ім'я яких зареєстровано розплідник собак «Сюрприз від Водоля» за Адресою 1.

При цьому за Адресою 2, яка належить на праві приватної власності Особі 5 та Особі 3, зареєстровано 13 дорослих собак.

Оспорюючи дії КП «Центр ідентифікації тварин» щодо реєстрації собак за Адресою 2, Особа 4 звернувся до суду з цим адміністративним позовом.

Дослідивши наведені в касаційній скарзі доводи щодо оскарження судових рішень першої та апеляційної інстанцій з підстав порушення правил предметної юрисдикції,

перевіривши матеріали справи й заслухавши суддю-доповідача про обставини, необхідні для ухвалення судового рішення, Велика Палата Верховного Суду вважає, що касаційна скарга підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до частини третьої статті 8 Господарського кодексу України (у редакції, чинній на момент виникнення спірних відносин) господарська компетенція органів державної влади та органів місцевого самоврядування реалізується від імені відповідної державної чи комунальної установи. Безпосередня участь держави, органів державної влади та органів місцевого самоврядування у господарській діяльності може здійснюватися лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України.

Згідно з підпунктом 3.1.6 пункту 3.1 розділу 3 Державного класифікатора України «Класифікація організаційно-правових форм господарювання» комунальне підприємство – підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади. Комунальна організація (установа, заклад) утворюється компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління (підпункт 3.4.5 пункту 3.4 розділу 3 цього Класифікатора).

З огляду на викладене, у виниклих правовідносинах комунальні підприємства, установи чи організації не є суб'єктом владних повноважень у розумінні положень Кодексу адміністративного судочинства України, а діяльність таких підприємств, установ чи організацій не належить до владних управлінських функцій, делегованих державою. Не може бути віднесено до здійснення владних управлінських функцій й дії комунальних підприємств стосовно реєстрації собак.

Особа 4, звертаючись до адміністративного суду з позовом про визнання неправомірною реєстрації собак та зобов'язання КП «Центр ідентифікації тварин» скасувати цю реєстрацію, не заперечує проти самої реєстрації, а вимагає провести її за іншою адресою, де зареєстровано розплідник собак «Сюрприз від Водолія» (Адреса 1), обґрунтовуючи свої вимоги тим, що Особа 3 та Особа 5 використовують свою земельну ділянку не за цільовим призначенням, чим порушують його права як власника сусідньої земельної ділянки.

Разом з цим суд установив, що Особа 4 вже звертався у порядку цивільного судочинства з позовом до Особи 3 та Особи 5 про усунення перешкод у користуванні земельною ділянкою та зобов'язання вчинити певні дії. Рішенням Подільського районного суду міста Києва від 30 травня 2013 року у справі № 2607/14962/12 позов Особи 4 задоволено частково, зобов'язано Особу 5 використовувати її земельну ділянку за цільовим призначенням (для ведення садівництва).

Тобто в основу позову, який розглядається, покладено правомірність використання третіми особами (Особою 5 та Особою 3.) земельної ділянки, і відповідно захист права власності позивача щодо своєї земельної ділянки, а також дотримання сторонами правил добросусідства.

При цьому Велика Палата Верховного Суду звертає увагу, що позовні вимоги в цій справі є фактичним продовженням позовних вимог у цивільній справі № 2607/14962/12,

а тому такі обставини виключають можливість розгляду цього спору у порядку адміністративного судочинства.

Крім того, Велика Палата Верховного Суду зауважує, що спори щодо додержання правил добросусідства (обов'язку власників і землекористувачів обирати такі способи використання земельних ділянок відповідно до їх цільового призначення, за яких власникам, землекористувачам сусідніх земельних ділянок завдається найменше незручностей), розглядаються судами у порядку цивільного судочинства за нормами статей 103–109 Земельного кодексу України і в тому разі, коли вони попередньо не розглядалися відповідним органом місцевого самоврядування чи органом виконавчої влади з питань земельних ресурсів.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 826/25099/15 (провадження № 11-1138апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79365500>.

Спори, які виникають між акціонерним товариством і його акціонерами та пов'язані із втратою системи реєстру власників іменних цінних паперів, належать до корпоративних спорів і підлягають розгляду в порядку господарського судочинства

23 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Особи 3, подану її представником Особою 4, на ухвалу Апеляційного суду Житомирської області від 31 липня 2017 року у цивільній справі за заявою Особи 3, в інтересах якої діє Особа 4, заінтересовані особи: Закрите акціонерне товариство «Житомирські ласощі», Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національний депозитарій України, Компанія «Дельта Кепітал С. А.», Особа 7, про встановлення факту втрати системи реєстру власників іменних цінних паперів.

За результатами розгляду касаційної скарги Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

За змістом положень глави 6 розділу IV Цивільного процесуального кодексу України встановлення факту, що має юридичне значення, розглядається судами загальної юрисдикції в порядку окремого провадження.

У справі, що розглядається, Особа 3 просила встановити факт втрати системи реєстру власників іменних цінних паперів ЗАТ «Житомирські ласощі». Установлення цього факту заявниця пов'язує з відновленням діяльності товариства та підтвердженням її прав як власника іменних цінних паперів з метою реалізації їх відповідно до вимог статей 317–319 Цивільного кодексу України.

Таким чином, ідеться не просто про встановлення факту втрати системи реєстру власників іменних цінних паперів, а про спір щодо відновлення корпоративних прав Особи 3 як власника іменних цінних паперів у зв'язку з відновленням діяльності товариства.

Згідно з пунктом 8 частини першої статті 2 Закону України від 17 вересня 2008 року № 514-VI «Про акціонерні товариства» корпоративні права – це сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які впливають з права

власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами.

Акціонер може реалізувати своє право на участь в управлінні товариством (участь у загальних зборах) лише за умови наявності реєстру власників іменних цінних паперів, до якого включений такий акціонер.

Реєстр власників іменних цінних паперів складається згідно з відомостями, що містяться в системі реєстру власників іменних цінних паперів у депозитарній установі.

Відсутність реєстру власників іменних цінних паперів та бездіяльність емітента щодо відновлення такого реєстру унеможлиблює проведення загальних зборів акціонерів емітента і відповідно прийняття рішень, що стосуються діяльності та управління товариством, акціонером якого є заявник.

Таким чином, права заявника можна відновити лише після вчинення емітентом дій, спрямованих на відновлення реєстру власників іменних цінних паперів, які, зокрема, передбачені Порядком забезпечення інтересів власників іменних цінних паперів у разі відсутності документів системи реєстру власників іменних цінних паперів певного випуску, затвердженим рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 24 червня 2014 року № 805.

Цей Порядок визначає послідовність дій емітента щодо відновлення реєстру власників іменних цінних паперів у разі наявності судового рішення щодо встановлення факту втрати системи реєстру власників іменних цінних паперів певного випуску.

Отже, існує спір, який не може бути вирішений лише шляхом встановлення факту, що має юридичне значення, що здійснюється в судах загальної юрисдикції.

Справа, що розглядається, пов'язана зі спором про порушення корпоративних прав заявника. Відповідно заява Особи 3 не може бути розглянута в порядку окремого провадження за правилами ЦПК України.

З огляду на викладене Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про те, що справи у спорах, які виникають між акціонерним товариством і його акціонерами, та які пов'язані із втратою системи реєстру власників іменних цінних паперів, належать до корпоративних спорів і підлягають вирішенню господарськими судами України.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 23 січня 2019 року у справі № 295/1426/17 (провадження № 14-587цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79415286>.

Позов юридичної особи – газопостачальника до фізичної особи – споживача, який має пільги при оплаті спожитого природного газу, про стягнення заборгованості за спожитий природний газ підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства

23 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Особи 3 на рішення Зіньківського районного суду Полтавської області від 10 липня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Полтавської області від 19 вересня 2017 року у цивільній справі за позовом Товариства

з обмеженою відповідальністю «Полтавагаз збут» до Особи 3 про стягнення заборгованості за спожитий природний газ.

За результатами розгляду касаційної скарги Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Відповідач Особа 3 стверджував, що ТОВ «Полтавагаз збут» звернулося до суду до неналежного відповідача, оскільки товариство має право звернутися з позовом виключно до відповідних органів про відшкодування витрат (компенсації пільг, на які має право відповідач) та в порядку господарського судочинства.

При визначенні предметної та/або суб'єктної юрисдикції справ суди мають виходити із суті права та/або інтересу, за захистом якого звернулася особа, заявлених вимог, характеру спірних правовідносин, змісту та юридичної природи обставин у справі.

На момент звернення до суду у цій справі сторонами у господарському процесі за загальним правилом могли бути юридичні особи та фізичні особи – підприємці.

Позивач – ТОВ «Полтавагаз збут» (юридична особа), звернулося до суду з позовом до фізичної особи Особи 3, споживача послуг з газопостачання, про стягнення заборгованості.

Отже за суб'єктивним складом, суттю та змістом заявлених позовних вимог спір підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Суди встановили, що Особа 3 є пенсіонером МВС України та відповідно до частини шостої статті 22 Закону України від 20 грудня 1990 року № 565-XII «Про міліцію» має право на пільги, зокрема на безоплатне житло з опаленням.

25 березня та 11 липня 2016 року ТОВ «Полтавагаз збут» направило відповідачу повідомлення, в якому, посилаючись на пункти 1, 5 Розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 2 липня 2015 року № 580-VIII «Про національну поліцію», роз'яснило, що із 7 листопада 2015 року втратив чинність Закон України «Про міліцію», яким було встановлено пільги працівникам міліції, звільненим зі служби за віком, хворобою, вислугою років тощо.

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції, з висновками якого погодився й суд апеляційної інстанції, виходив із того, що із 7 листопада 2015 року втратив чинність Закон України «Про міліцію», згідно з яким відповідач мав право на пільги з оплати житлово-комунальних послуг, а новий Закон України «Про національну поліцію» такі пільги не передбачає.

27 листопада 2015 року набрали чинності Правила постачання природного газу, затверджені постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетичних та комунальних послуг від 30 вересня 2015 року № 2496 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України 6 листопада 2015 року.

Відповідно до пункту 22 розділу II Правил побутовий споживач зобов'язаний забезпечувати своєчасну та повну оплату вартості природного газу згідно з умовами договору.

Відповідно до статті 610 Цивільного кодексу України порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання).

Суди встановили, що Особа 3 є споживачем природного газу та перебуває у договірних відносинах з ТОВ «Полтавагаз збут» згідно з типовим договором, укладеним відповідно до статей 633, 634, 641, 642 ЦК України, шляхом приєднання.

До листопада 2015 року відповідачу нараховувалася 100 % пільга за спожитий газ як колишньому працівнику МВС України, після чого йому нараховувалася лише 50 % пільга як особі, яка брала участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

Із грудня 2015 року по червень 2016 року включно відповідач за спожиті послуги з газопостачання не сплачував, заборгованість станом на 1 грудня 2016 року становила 6598,21 грн.

За таких обставин Велика Палата Верховного Суду погодилась з висновками попередніх судів про те, що заборгованість, яка утворилася у зв'язку з несплатою відповідачем послуг з газопостачання, підлягає стягненню.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 23 січня 2019 року у справі № 530/1865/16-ц (провадження № 14-583цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79413257>.

Вимога про встановлення фактів втрати статусу громадянина-резидента та набуття статусу громадянина-нерезидента не може розглядатися у судовому порядку безвідносно до дій заінтересованих осіб щодо конкретних прав, свобод та інтересів заявника

23 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула справу за заявою Особа 3, заінтересовані особи – Державна фіскальна служба України, Національний банк України, Державна митна служба України, про встановлення факту, що має юридичне значення, за касаційною скаргою заявника на ухвалу Апеляційного суду Полтавської області від 26 жовтня 2017 року.

За результатами розгляду Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

У заяві про встановлення факту, що має юридичне значення, заявник не обґрунтовував, для відновлення яких саме порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів йому необхідно, щоби суд встановив факти втрати статусу громадянина-резидента та набуття статусу громадянина-нерезидента.

З огляду на зміст заяви про встановлення факту, що має юридичне значення, а також касаційної скарги, заявник прагне встановити у суді факти втрати статусу громадянина-резидента та набуття статусу громадянина-нерезидента для уникнення в майбутньому ймовірного порушення, невизнання чи оспорення його прав, зокрема у випадках подвійного оподаткування доходів заявника, отриманих й оподаткованих у Республіці Болгарії, а також ввезення на територію України транспортного засобу особистого користування, зареєстрованого у Республіці Болгарії.

Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновком суду апеляційної інстанції про закриття провадження у справі.

Вимога про встановлення фактів втрати статусу громадянина-резидента та набуття статусу громадянина-нерезидента не може розглядатися у судовому порядку безвідносно до дій заінтересованих осіб щодо конкретних прав, свобод та інтересів

заявника. Такі факти можуть бути встановлені судом, зокрема, під час розгляду справ щодо оподаткування доходів заявника чи порушення ним митних правил, а не в окремому чи позовному провадженні за правилами цивільного судочинства.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 23 січня 2019 року у справі № 536/1039/17 (провадження № 14-610цс18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79516806>.

Судові рішення щодо застосування амністії, постановлені на стадії виконання вироку, не можуть бути оскаржені в касаційному порядку, оскільки у Кримінальному процесуальному кодексі України не передбачено право особи на їх касаційне оскарження

23 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула кримінальне провадження за касаційною скаргою Особи 4 на ухвалу Корюківського районного суду Чернігівської області від 18 серпня 2016 року та ухвалу Апеляційного суду Чернігівської області від 10 жовтня 2016 року.

У касаційній скарзі Особа 4 порушує питання про скасування ухвал суду першої та апеляційної інстанцій, застосування до нього положення статті 6 Закону України від 8 квітня 2014 року № 1185-VII «Про амністію у 2014 році», скорочення наполовину невідбутої частини покарання за вироком Ленінського районного суду міста Харкова від 6 березня 2014 року.

За результатами розгляду кримінального провадження Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Пункт 8 частини третьої статті 129 Конституції України в редакції, чинній на момент звернення з касаційною скаргою, на відміну від його попередньої редакції, закріплює, що обов'язковим для перегляду судових рішень є апеляційний порядок, тоді як право особи на касаційне оскарження судового рішення забезпечується у випадках, визначених законом.

Аналогічно в статті 14 Закону України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» в редакції Закону України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII передбачено, що учасники справи, яка є предметом судового розгляду, та інші особи мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення.

Встановлення на нормативному рівні відповідних процесуальних фільтрів для касаційного перегляду, наприклад, визначення судових рішень, які можуть бути оскаржені в касаційному порядку, не суперечить практиці ЄСПЛ.

Обмеження стосовно касаційного оскарження передбачено статтею 424 Кримінального процесуального кодексу України, положеннями якої встановлено перелік рішень суду першої та апеляційної інстанцій, котрі підлягають касаційному оскарженню, серед яких відсутні процесуальні рішення, що ухвалюються судом у порядку, визначеному статтею 539 КПК України, та пов'язані з виконанням вироку.

Основна ознака, за якою встановлюється підстава для касаційного оскарження ухвал суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також ухвал суду апеляційної інстанції, визначена частиною другою статті 424 КПК України, зокрема, якщо

вони перешкоджають подальшому кримінальному провадженню, крім випадків, передбачених цим Кодексом.

Кримінальне провадження – це досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність (пункт 10 частини першої статті 3 КПК України). Відповідно до пункту 24 частини першої статті 3 КПК України судове провадження – це кримінальне провадження у суді першої інстанції, яке включає підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та проголошення судового рішення, провадження з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, а також за нововиявленими або виключними обставинами. Таким чином, після завершення стадії касаційного оскарження вироку суду всі наступні питання, які виникають у зв'язку з його виконанням, вирішуються в порядку Розділу VIII «Виконання судових рішень» цього Кодексу, яким передбачено лише апеляційний порядок оскарження судових рішень.

Як вбачається з матеріалів кримінального провадження, Особа 4 повною мірою скористався своїм правом на оскарження судових рішень, які були ухвалені за результатом розгляду його клопотання про застосування амністії. 1 листопада 2016 року Особа 4 подав касаційну скаргу.

Враховуючи, що відповідно до частини першої статті 5 КПК України процесуальна дія проводиться, а процесуальне рішення приймається згідно з положеннями цього Кодексу, чинними на момент початку виконання такої дії або прийняття такого рішення, можливість застосування висновку, викладеного в постанові Верховного Суду України від 11 лютого 2016 року у справі № 5-331к15, має оцінюватись з урахуванням пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України в редакції Закону № 1401-VIII, що набув чинності 30 вересня 2016 року.

Оскільки статтею 539 КПК України не передбачено касаційного перегляду судових рішень, постановлених на стадії виконання вироку суду, Велика Палата Верховного Суду вважає, що оскаржувані Особою 4 ухвали суду не можуть бути предметом касаційного оскарження. Таке законодавче обмеження касаційного оскарження судових рішень у кримінальному провадженні узгоджується з пунктом 8 частини третьої статті 129 Конституції України в редакції Закону № 1401-VIII.

Оскільки касаційне провадження відкрите за скаргою засудженого на судові рішення, які не можуть бути предметом касаційного оскарження, то викладені Особою 4 доводи з питань застосування до нього амністії в касаційному порядку не перевіряються.

Велика Палата Верховного Суду сформулила висновок щодо застосування норми права.

Виходячи з положень пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України в редакції Закону № 1401-VIII право особи на касаційне оскарження судового рішення в кримінальному провадженні має обмежений характер та реалізується виключно у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України.

Судові рішення щодо застосування амністії, постановлені на стадії виконання вироку, не можуть бути оскаржені в касаційному порядку, оскільки у КПК України не передбачено право особи на їх касаційне оскарження.

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 23 січня 2019 року у справі № 738/1482/16-к (провадження № 13-38к18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79445662>.

Переглядаючи справу за виключними обставинами у зв'язку з ухваленням Європейським судом з прав людини рішення у справі «Осовська та інші проти України» Велика Палата Верховного Суду констатувала порушення судом апеляційної інстанції принципу юридичної визначеності під час прийняття судового рішення про поновлення суб'єкту владних повноважень строку на апеляційне оскарження

29 січня 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку письмового провадження заяву Особи 3 про перегляд за виключними обставинами постанови Апеляційного суду Донецької області від 26 жовтня 2011 року та ухвали Вищого адміністративного суду України від 29 жовтня 2012 року у справі за позовом Особи 3 до управління Пенсійного фонду України в Жовтневому районі м. Маріуполя Донецької області про перерахунок пенсії з підстави, визначеної пунктом 3 частини п'ятої статті 361 Кодексу адміністративного судочинства України.

28 червня 2018 року ЄСПЛ ухвалив рішення у справі «Осовська та інші проти України», зокрема, за заявою Особи 3 № 19306/13, яким оголосив прийнятними скарги про відновлення проваджень і скасування постанов, які набрали законної сили та підлягали виконанню, й постановив Рішення про порушення Україною пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а саме принципу юридичної визначеності.

У зв'язку із прийнятим ЄСПЛ рішенням, 4 вересня 2018 року Особа 3 подала до Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду заяву про перегляд за виключними обставинами постанови Апеляційного суду Донецької області від 26 жовтня 2011 року та ухвали Вищого адміністративного суду України від 29 жовтня 2012 року на підставі пункту 3 частини п'ятої статті 361 КАС України, у редакції Закону України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII і просила скасувати зазначені рішення судів апеляційної та касаційної інстанцій, а рішення суду першої інстанції залишити в силі.

Велика Палата Верховного Суду задовольнила апеляційну скаргу з огляду на таке.

Як встановлено в рішенні ЄСПЛ та підтверджується матеріалами справи, Управління ПФУ, звертаючись до суду з апеляційною скаргою, зазначило, що не змогло своєчасно отримати копію рішення суду першої інстанції, а це призвело до неможливості своєчасно реалізувати право на апеляційне оскарження. Однак, поважних причин, підтверджених доказами, які б свідчили про добросовісну реалізацію відповідачем своїх процесуальних прав та належного виконання процесуальних обов'язків, зокрема вчинення усіх можливих та залежних від нього дій, спрямованих на своєчасне подання апеляційної скарги, суду названо не було.

При цьому суд апеляційної інстанції в рішенні про поновлення строку на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції взагалі не навів обставин, які б заважали відповідачу вчасно звернутись до суду з апеляційною скаргою, та на підставі чого дійшов такого висновку.

Велика Палата Верховного Суду констатувала, що суд апеляційної інстанції виявив надмірний формалізм під час прийняття судового рішення про поновлення Управлінню ПФУ строку на апеляційне оскарження, чим зумовив негативні наслідки для заявниці та порушив принцип юридичної визначеності.

Також Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне зазначити, що з моменту розгляду цієї справи у суді першої інстанції минув значний проміжок часу, а направлення справи на новий розгляд до суду апеляційної інстанції потягне ще більш надмірну тривалість судового розгляду.

Отже, керуючись принципом верховенства права та з метою реалізації положень статті 46 Конституції України щодо недопущення обмеження конституційного права громадян, які потребують додаткових гарантій соціального захисту з боку держави на достатній життєвий рівень, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що права Особи 3 у цій справі підлягають захисту шляхом скасування постанови Апеляційного суду Донецької області від 26 жовтня 2011 року та ухвали Вищого адміністративного суду України від 29 жовтня 2012 року й залишення в силі рішення Жовтневого районного суду м. Маріуполя Донецької області від 29 вересня 2010 року. Зазначене в свою чергу буде відповідати змісту Рішення ЄСПЛ у справі «Осовська та інші проти України».

Детальніше із текстом постанови Верховного Суду від 29 січня 2019 року у справі № 2-16552/10 (провадження № 11-1072зва18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79543758>.

Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 02.01.2019 по 01.02.2019 / Упоряд: д-р юрид. наук О. Р. Кібенко; відпов. за вип.: канд. юрид. наук Р. Ш. Бабанли. — Київ, 2019. — Вип. 1. — 68 стор.

¹ **Застереження:** видання містить короткий огляд деяких судових рішень Великої Палати. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Підписуйтеся на нашу сторінку у Facebook
fb.com/supremecourt.ua